

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 3 | 2008

nfu

Hvem gjør hva på sykehuset?

s. 6

Medbestemmelse

s. 12

Ares nye hverdag

s. 18

Arbeidsglede

s. 24

Informasjon

I 2006 var det skole og opplæring, i fjor var det bolig og i år er det arbeid som står på dagsorden ved NFUs årlige landsdekkende konferanse.

I dagene 3. og 4. november setter vi søkelyset på arbeidsmulighetene for mennesker med utviklingshemning. Politikere som skal holde innlegg er barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt og leder av Stortingets Arbeids- og sosialkomite, Karin Andersen.

Vi ønsker medlemmer, politikere, arbeidsgivere, arbeidsgiverorganisasjoner, arbeidstakerorganisasjoner, planleggere og alle andre hjertelig velkommen til konferansen "Arbeid for alle, eller bare for noen?" som finner sted på Quality Airport Hotell, Gardermoen. Mer informasjon og påmeldingsskjema finner du på midtsidene.

Du kan også melde deg på konferansen via www.nfunorge.org. Påmeldingfrist er 1. oktober 2008. Sett av 3. og 4. november allerede nå!

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

Foto-konkurranse

Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning inviterer profesjonelle fotografer og amatører til å delta i konkurransen "Framtidsbilder". Konkurransen skal illustrere NAKUs mål som er å bidra til gode levekår i et samfunn som anerkjenner, bekrefter og favner om personer med utviklingshemning.

Det skal konkurreres i to klasser – en for profesjonelle og en for amatører – og deles ut premier i begge. Alle premierte bilder vil bli publisert i NAKUs eget tidskrift "Utvikling".

Juryens leder er fotograf Morten Krogvold. Med seg har han NFUs forbundsleder Helene Holand og fotograf Terje Bringedal.

Mer informasjon om konkurranseregler osv. finner du på www.naku.no eller www.fotojournalisten.no

Kulturhelg '08

NFU Møre og Romsdal fylkeslag årlige kulturhelg arrangeres i dagene 12. - 14. september - som vanlig i Molde.

Interesserte kan lese mer på www.nfunorge.org/mr

Nye tillitsvalgte

Oversikten viser nye tillitsvalgte i følgende fylkeslag:

NFU Oslo fylkeslag:	Hans Blundell,	leder
NFU Akershus fylkeslag:	Vidar Haagensen	kontaktperson
NFU Østfold fylkeslag:	Anita Lyngmo	leder
NFU Hedmark fylkeslag:	Gerhard Rundberget	leder
NFU Aust-Agder:	Helge Løland	kontaktperson
	Eirik Nesbu	kontaktperson
NFU Møre og Romsdal:	Anne-Marie Bakke	leder

Avlyst

NFU Nordland fylkeslag har avlyst årets sommerleir på Skogsøya fra 21. – 25. juli. Finansieringen kom for sent på plass. Dermed kom ikke invitasjonene ut tidsnok heller.

Les mer på www.nfunorge.org/nordland.

samfunn for alle
Norsk Forbund for Utviklingshemmede • nr 3/2008

samfunn for alle

Medlemsblad for
 Norsk Forbund
 for Utviklingshemmede

Seks utgivelser pr år.
 Årsabonnement: 400 kroner

ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
 Helene Holand
 helene@nfunorge.org

Journalist:
 Bitten Munthe-Kaas
 bittenmk@yahoo.com
 Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger lettlest stoff:
 Kari Bue
 kari@nfunorge.org

Adresse:
 Samfunn for Alle, NFU
 Postboks 8954 Youngstorget
 0028 Oslo
 Sentralbord: 22 39 60 50
 Telefaks: 22 39 60 60
 E-post: post@nfunorge.org

Annonseakvisitør: AMN A/S
 Postboks 24, 3340 Åmot
 Telefon: 32 78 17 50

Forsidefoto: Bjørn Harry
 Schönhaug har forevige
 Erlend Torp Helmersen

Layout: Hvarings as, Anne Berit
 Trykk: Allservice as

Utgivelse 4 - 2008
 kommer uke 36
 Frist for saker er 21. juli
 Annonsefrist 6. august

4 NSBs ombordtillegg
 Helt uakseptabelt!

6 Foreldre på sykehus
 - Vi er ikke pleiere!

12 Medbestemmelse
 På en skolekonferanse i Europa var deltakere
 med utviklingshemning lite inkludert.

18 Ny hverdag
 Les om Are Hegglands vei fra et
 vanskelig liv til en ny hverdag.

24 Arbeidsglede
 Det er utgitt en viktig bok om
 arbeidsglede.

28 Kap. 4
 - en gryende faglig revolusjon

31 Bømlo
 Medvirkning ble neglisjert

32 Skolesaker
 Det er mye som ikke fungerer på
 området skole og elever med
 utviklingshemning.

37 "Bli kjend i kyrkja!"
 I Bømlo arrangeres det kurs for
 utviklingshemmede som vil bli
 kjend i kyrkja.

5 Leder • 23 og 38 Leserinnlegg • 36 SAFO
 informerer • 39 Minneord • 44 NFU-Butikk
 • 47 Kontakt oss/Fylkeslagene • 48 Dikt

6

12

18

24

NSBs ombordtillegg helt uakseptabelt!

Nå må alle betale kr 20 på toget dersom de ikke har kjøpt billett på forhånd.

Blinde og svaksynte skal slippe å betale ombordtillegget på tog, sier NSB. Personer med utviklingshemning skal også slippe å betale. Da må de forklare konduktøren hvorfor de ikke har kjøpt billett på forhånd.

Forbundsleder Helene Holand sier at det ikke holder. Mange med utviklingshemning har problemer med

å kjøpe billett på automat eller på internett.

Personer med utviklingshemning må få slippe å forklare seg ombord på toget. Det å ha utviklingshemning er en privatsak!

Forbundslederen foreslår at alle med honnørkort skal slippe å betale dette tillegget.

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Blinde og svaksynte skal slippe å betale ombordtillegget på tog. Det samme gjelder personer med utviklingshemning så lenge de forklarer konduktøren hvorfor de ikke har betalt billett på forhånd.

- Det holder ikke, sier NFUs forbundsleder Helene Holand. Hun minner om at stadig flere billettluke ved togstasjonene over det ganske land legges ned.

- De fleste personer med utviklingshemning har dessuten problemer med å kjøpe billett via automat. Svært få mestrer en forhåndsbestilling via internett. Det er dessuten helt uakseptabelt at en person skal måtte forklare at ”jeg har utviklingshemning” i en togvogn der andre passasjerer vil høre det som sies. Dette er i sannhet en privatsak!

NSBs informasjonssjef Åge-Christoffer Lundebye erkjenner at ordningen med ombordtillegget på 20 kroner som ble innført 5. mai i år har sine svake punkter. Han forstår at det er vanskelig å forkynne for omverdenen at man

har en utviklingshemning eller annen funksjonshemning i andres påhør.

- NSB sendte en skriftlig henvendelse til både SAFO og FFO i midten av mars i sakens anledning for å få deres synspunkter og råd om hvordan vi skal håndtere dette problemet. Vi finner det derfor påfallende at vi ennå ikke har fått et entydige skriftlig svar fra noen av dem, sier Åge-Christoffer Lundebye.

Informasjonssjefen opplyser samtidig at NSB nå frykter at det i kjølvannet av den nye ordningen vil oppstå det han kaller ”en nærmest universell unnskyldning om at man ikke forstår hvordan man bruker internett eller automater” fra langt flere enn de som faktisk ikke mestrer teknologien som må til for å slippe unna ombordtillegget.

Kreativt innspill

- Den beste løsningen er utvilsomt at alle som har honnørkort skal slippe å betale dette tillegget, mener Helene Holand. - Dermed slipper NSB å belaste store grupper reisende som i utgangspunktet omfatter gamle mennes-

ker og de som har uførepensjon. Ikke rent få av dem har problemer både med økonomien og teknologien.

Som leder av SAFO beklager Holand samtidig at NSB ikke har fått innspill derfra. – Jeg har rett og slett ikke lest dette brevet, men vil selvsagt sørge for at denne saken blir tatt opp på neste SAFO-møte.

- Er det ikke en god idé å la alle med honnørkort slippe unna ombordtillegget, Åge-Christoffer Lundebye?

- Det er ingen som har lagt fram dette forslaget hittil. Hvorvidt ideen er god, er det ikke min jobb å besvare på stående fot. NFU skal imidlertid ha ros for et kreativt og løsningsorientert innspill, svarer informasjonssjefen.

Samfunn for alle følger selvsagt opp denne saken i neste nummer. Følg med, følg med!

Hvem bestemmer?

Prosjekt Selvbestemmelse har satt opp "Prinsippene for selvbestemmelse" og der står det blant annet:

"Jeg har lov til å være den jeg er. Meningene mine er viktige. Dersom andre ikke forstår hva jeg sier, er det ikke fordi meningene mine ikke er riktige eller viktige. Jeg har lov til å si hva jeg mener til noen jeg kjenner, og jeg kan be den personen om hjelp til å fortelle det videre."

Mange fagpersoner og ansatte i kommunene er med i et nettverk for å hjelpe personer med utviklingshemning til å få en reell selvbestemmelse. Prosjekt Selvbestemmelse, nettverkene og NFU har arrangert vellykkede regionale konferanser i vår. Den siste arrangeres i Tromsø til høsten. På disse konferansene har mennesker med utviklingshemning vært viktige bidragsytere og en helt naturlig del av konferansen. Det hadde rett og slett ikke blitt den samme konferansen uten dem.

NFU og våre søsterorganisasjoner i hele verden arbeider for at medlem-

mer med utviklingshemning skal bli mer aktive i organisasjonens arbeid. Vi trenger medlemmene for å vite hvilke mål vi skal sette oss. Som dere vil se av artikler i denne utgaven av SFA, er det ikke lett å sette målsettingen om å være en organisasjon av og for mennesker med utviklingshemning ut i livet.

Den nye FN-konvensjonen om nye muligheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne fastslår at alle har rett til å bestemme i eget liv og alle har rett til nødvendig hjelp for å greie det.

Noen mener vi er inne i et paradigmeskifte når det gjelder synet på personer med nedsatt funksjonsevne. Vi er på vei bort fra en "de og vi"-tenkning. De som trenger vår veldedighet og vi som godhjertede givere. Forståelsen av at vi alle er mennesker og likeverdige, med de samme verdier begynner å få fotfeste. Vi har alle de samme rettighetene etter loven.

Beskrivelsene over om selvbestemmelse og medvirkning er eksempler på dette paradigmeskiftet. Utfordringene

framover blir å gjøre de fagre ordene om til handling. Både helse- og sosialarbeidere, lærere, foreldre og tillitsvalgte i NFU må respektere den enkeltes synspunkter, ønsker og vilje. Samhandlingen må dreies fra at noen vet og kan hva som er best for andre til en kommunikasjon der vi lytter til hva mennesker med utviklingshemning ønsker og mener. I denne dialogen må vi ta i bruk all vår kunnskap og erfaring i å lytte og forstå.

Paradigmeskiftet fra veldedighet til menneskerettigheter betyr derfor at vi alle sammen må revurdere våre tanker, meninger og holdninger. Pedagoger må endre metodikk fra å lære bort til å lære i samhandling. Sosialarbeidere fra å lære bort eller veilede til å ta utgangspunkt i den enkeltes ønsker og meninger. NFU fra å arbeide for mennesker med utviklingshemning til å arbeide sammen med dem. Vi foreldre må lytte og respektere meningene deres og ikke ta avgjørelser på vegne av dem.

HELENE HOLLAND

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede: Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no
Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri rettshjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

Pappa Leif Andersen må stadig ta seg fri fra jobben for å dra i hui og hast til Stian på sykehuset. Foto: Ragnhild Andersen

- Vi er foreldre ikke pleiere!

- Vi vil være hos sønnen vår som foreldre når han er innlagt på sykehus. Det er ikke vår jobb å være pleiere og avlastere for verken sykehus eller kommunen.

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Stian Andersens foreldre og hjelpeverger Turid og Leif Andersen fra Råholt i Eidsvoll kommune i Akershus er slitne og sinte over hvor mye tid både de selv, datteren Ragnhild og sønnens enestående støttekontakt Armand Berg må bruke hos 33-åringen i forbindelse med innleggelser på A-hus eller Stensby sykehus. Der er han ofte i forbindelse med hyppige infeksjoner og en epilepsi som er vanskelig å regulere.

- Vi har flere ganger opplevd at Stian har ligget alene med serieanfåll når vi har kommet på besøk. Det skaper en

utrygghet som ikke er til å leve med. Vi stoler ikke lenger på at tilsynet og pleien han får på sykehuset er god nok. Det er ikke hver gang han får ligge på overvåkningsavdelingen hvor det er godt med ressurser, sier Leif og Turid Andersen.

Det var mamma Turid som tok kontakt med Samfunn for alle. - Leif og jeg er nå kommet til et punkt der vi ikke lenger vil akseptere denne manglende oppfølgingen, ikke minst av Eidsvoll kommune. - Vi har gjentatte ganger klaget over at det ikke alltid er en tjenesteyter fra boligen med Stian i ambulansen for å informere det medi-

sinske personalet ved ankomst sykehuset. Vi har skriftlig avtale der det står at personell fra boligen skal gjøre det – hver gang. Men sykehusene nekter å rekvirere folk ettersom det utløser en regning fra kommunen. Vi som nærpersoner representerer ingen økonomiske forpliktelser for noen, og stiller uansett, fordi vi ikke tør annet.

Det som gjør Turid spesielt provosert over mangelen på følge til og oppfølging på sykehuset av tjenesteytere som kjenner Stian, er at den skjer til tross for at han har et enkeltvedtak – og entil-en-bemanning i 15,5 timer pr. døgn hjemme i den kommunale boligen.

“Fridagen” 1. pinsedag 2008

Følgende oversikt viser hvordan “fridagen” 1. pinsedag 2008 ble for Stians nærperso-ner og tjenesteytere i boligen da 33-åringen igjen var innlagt på Stensby sykehus for en infeksjon. SFA fikk følgende oversikt fra mor Turid Andersen dagen etter om hvordan øktene var blitt fordelt for å sikre at sønnen fikk det tilsynet han trenger:

Leif (pappa) kl. 08–10
Armand (støttekontakt) kl. 11–14
Ragnhild (søster) kl. 14.30–17
Tjenesteyter fra bolig kl. 17–19
Armand dro tilbake noen timer senere og sørget for tannpuss før lyset ble slukket

Legeerklæring

I forbindelse med at Stian ble innlagt på Stensby sykehus for en infeksjon i januar i år skrev nevrolog og overlege ved voksenhabiliteringen, Trine Haugsand, følgende erklæring:

”Det attesteres herved at Stian Andersen, født 06.11.74 er alvorlig mentalt retardert og har epilepsi av typen Lennox-Gastaut syndrom med svært hyppige epileptiske anfall. Stian har også en immunsykdom. Han er således da i behov av økende tilsyn og overvåkning.

Denne attesten er skrevet etter telefonhenvendelse fra pasien- tens mor, Turid Andersen, i forbindelse med at Stian nå ligger på Stensby sykehus for utredning og behandling av infeksjon. Erfaringsmessig vil frekvensen av epileptiske anfall øke. I den for- bindelse bes det om at bemanningen rundt Stian nå øker slik at han får et forsvarlig medisinsk og pleiefaglig tilsyn”.

- Kommunens argumenterer med at det vil gå ut over de tre andre perso- nene som Stian bor sammen med, og nekter på den bakgrunn å sette inn vikar. Vi mener det er grunn til å stille spørsmål ved hvorfor 15,5 timer-res- sursen ikke følger med Stian også når han er på sykehuset. Med tanke på at vår sønn er en person med både kom- pliserte og sammensatte medisinske problemer, dyp utviklingshemning og er uten verbalt språk, er det uforsvarlig. Han kommuniserer med noen få tegn. Det er bare hans nærperso-ner som for- står dem.

Dårlige erfaringer

Vi har mange dårlige erfaringer med sykehusets ansatte som ikke kjenner Stian, men som likevel må utføre den samme jobben som hans tjenesteytere gjør i det daglige hjemme. Pleierne på sykehuset har ikke tid til å følge ham opp hele tiden. De sjekker ham bare en gang i blant. Dermed blir antallet epilepsianfall ikke registrert – for ek- sempel. Stian greier heller ikke å ringe på en pleier når han trenger hjelp. I desember 2006 fant jeg Stian blå på leppene da jeg kom til sykehuset. Da var det til og med en sykepleier inne på rommet hans. Hun var i ferd med å henge opp en pose med intravenøs

væske, men merket ikke at Stian hadde fått pustestopp.

Ettersom pleierne ikke forstår Stians måte å kommunisere på, kan de heller ikke tolke om han er sulten, tørst, har vondt, vil høre musikk eller bare ha noen i nærheten. Ikke får han hjelp til tannpuss på sykehuset heller – noe som er spesielt viktig når han har infeksjon- er og må ta sterk antibiotika. Det er ikke lett å pusse tenner på Stian for en som ikke kjenner ham.

Vi har i tillegg opplevd uakseptable episoder med leger og pleiere som har diskutert økonomi og utgifter i tilknytning til Stians mange opphold på sykehuset – i vårt nærvær. Dette er heldigvis blitt beklaget i ettertid og har ikke gjentatt seg siden.

Stian får først intensivbehandling på A-hus når han blir akutt syk. Når den delen av behandlingen er avsluttet, blir han overført til lokalsykehuset Stensby der han ligger til han er frisk nok til å reise hjem. Det er imidlertid all grunn til å tro at dette sykehuset blir nedlagt. Selv om mye på langt nær har fungert godt nok på Stensby, er det tross alt et oversiktlig sted å forholde seg til. Jeg tør ikke tenke på hvordan det blir når

Stian må være hele sykehus tiden på kjempeinstitusjonen A-hus som åpner til høsten, sier Turid.

Samarbeidsmøtet

I februar i år ble det arrangert et sam- arbeidsmøte mellom Stians nærperso- ner, representant for Pasientombudet i Akershus, lederen for den samlokali- serte boligen, en seksjonssykepleier, en avdelingssykepleier og en overlege ved Stensby sykehus. Hensikten var å av- klare ansvarsforholdene og hvem-gjør- hva i forbindelse med Stians mange sy- kehusinnleggelse. Kommunens ansvar skulle avklares og det skulle lages gode rutiner i denne sammenheng.

Etter møtet ble det utarbeidet en avtale der det fastslås at Stian er sykehusets ansvar når han er innlagt der. I den grad det er behov for bistand fra tjenes- teytere i kommunen skal det skriftlig avklares mellom overlege og boligleder/ leder for avdeling for funksjonshem- mede. Rutiner ved innleggelse skal innlemmes som en del av Stians indi- viduelle plan. Når den evalueres, skal ansatte fra Stensby sykehus inviteres.

Økonomisk drakamp

Turid karakteriserer avtalen som fine ord på et papir – som ikke fungerer i

- Det må en lovendring til for at vi som pårørende kan slippe taket, sier Turid Andersen. Foto: Bitten Munthe-Kaas

praksis. - Vi er helt klar over at det er sykehuset som har det fulle ansvaret for Stian når han er der. Problemet er at han i likhet med alle de andre svakeste "svingdør"-pasientene som er inn og ut av sykehus blir en del av en økonomisk drakamp om hvilket budsjett som skal belastes for tjenestene han får der. Vi overlot ansvaret for Stian til det offentlige for åtte år siden. Da trodde vi at det var kommunen som hadde det totale ansvaret for ham. Dette stemmer imidlertid ikke når han ligger på sykehuset. Da er det vi pårørende som må stille opp for å sikre at han får forsvarlig tilsyn og pleie. Lederen av den samlokaliserte boligen hevder at vi fortsatt har et ansvar ut over det å være vanlig pårørende.

Vi er for øvrig ikke de eneste pårørende til personer med store og sammensatte funksjonshemninger som opplever dette. Det er mange andre familier i samme situasjon. Både Leif og jeg er aktive medlemmer i NFU Akershus. Denne saken har vi tatt opp med både fylkeslag og det kommunale rådet for funksjonshemmede i Eidsvoll. Vi har sendt saken til to Akershus-politikere på Stortinget. De sendte den videre til lokale politikere i Eidsvoll kommune. Alle fikk samme svar som vi har fått av kommunen. Det må en lovendring til for at vi som pårørende endelig kan slippe taket. Vi lever tross alt ikke evig heller, understreker Turid Andersen.

- Vi følger reglene

- Vi følger bestemmelsene som er skissert i Helse- og sosialdirektoratets likelydende brev av 9. juli 2007 til kommuner, fylkesmenn, regionale helseforetak og helseforetakene.

Helse- og sosialsjef Knut Viset i Eidsvoll kommune er klokkeklar i sitt svar på vårt spørsmål om hvem som betaler hva når en person med funksjonshemning som mottar tjenester fra

kommunen blir lagt inn på sykehus. - Hvis sykehuset rekvirerer kommunens tjenesteytere til å følge i ambulanse eller være på sykehuset hos den enkelte, stiller vi selvsagt opp med nødvendig bemanning. I etterkant sender vi så regning til sykehuset for det.

- Stian har enkeltvedtak med 1:1-bemanning i 15,5 timer pr. døgn når han er hjemme. Er det ikke rimelig

Klaget forgjeves til fylkesmannen

Turid og Leif Andersen har klaget forgjeves til fylkesmannen i Akershus over manglende oppfylging av Stians enkeltvedtak både hjemme i den kommunale boligen og på sykehuset.

Hos beboerne døgnet rundt

Eidsvoll Ullensaker Blad brakte lørdag 12. april i år en reportasje fra en samlokalisert bolig for utviklingshemmede i Eidsvoll kommune. Det er ikke den samme som Stian Andersen bor i. I reportasjen fastslår journalist Marit Lunddal Løken blant annet i et avsnitt:

"Sykehussinleggelses viser hvor nært personalet er knyttet til beboerne".

I neste setning siteres en av de ansatte som forteller følgende: - Betjeningen er alltid med (på sykehuset, red.anm.). - Vi ordner seng på rommet og er der til utskrivelsen. Vi viker ikke en tomme på trykghetsfølelsen.

Så forskjellig kan altså personer med utviklingshemning fra samme kommune ha det på sykehus!

at denne ressursen følger ham ved innleggelses på sykehus også?

- Hvorvidt det er rimelig eller urimelig er det ikke mitt ansvar å besvare. Vår oppgave er som nevnt å følge retningslinjene fra sentrale myndigheter. Hvis Eidsvoll kommune skulle endre sin praksis på dette området, ville det være i strid med regelverket. Det kan i så fall oppfattes som innblanding i syke-

Forts. øverst neste side

husets ansvar og vurderinger omkring den enkeltes behov for kommunal bistand – noe jeg i så fall ser prinsipielle

betenkeligheter ved. Fra kommunens side handler dette dermed ikke om økonomi, men om fordeling av ansvar

mellom kommunen og spesialisthelsetjenesten i forbindelse med sykehusinnleggelser, sier Knut Viset.

Stort problem at de føler seg utrygge

- Det er selvsagt et stort problem hvis Leif og Turid Andersen føler seg utrygge når sønnen er på Stensby sykehus. De siste gangene har imidlertid Stian fått økt overvåkning når han har vært her.

Overlege Johannes Barstad viser til at 33-åringen ligger mye på den felles overvåkningsavdelingen når han nå er innlagt på medisinsk avdeling ved Stensby sykehus. - Dette er det høyeste overvåkningsnivået vi kan tilby. Her er det mange flere sykepleiere pr. pasient enn på en vanlig sengepost. Vi holder også døren åpen inn til Stians rom slik at vi kan se inn dit fra overvåkningsbenken.

Barstad påpeker til at det som regel sitter noen tjenesteytere fra den

Overlege Johannes Barstad

kommunale boligen hos Stian noen timer pr. døgn når han er på sykehuset. - Boligen får likevel frigjort en del timer når han er hos oss. Det må etter min oppfatning være rimelig at timene som tjenesteyterne derfra

bruker hos Stian på sykehuset, blir belastet kommunens vanlige budsjetter i og med at han har et enkeltvedtak på 15,5 timer pr. døgn når han er hjemme. Sykehuset har uansett ikke penger til å betale kommunalt ansatte for å yte tjenester av ikke-medisinsk karakter på sykehuset, presiserer Johannes Barstad.

Han mener at det på den ene side må være godt for den enkelte å ha pårørende hos seg – så lenge de ikke blir utslitt. - Jeg har imidlertid også stor forståelse for at foreldre som har overlatt ansvaret for sin sønn eller datter til det offentlige, ønsker å leve sitt eget liv også når han eller hun er innlagt på sykehuset, sier Johannes Barstad.

Spørsmål fra NFU til Helsedirektoratet

I forbindelse med denne saken tok Samfunn for alle kontakt med Helsedirektoratet for å få svar på følgende spørsmål:

- Tolker Eidsvoll kommune reglene riktig?

- Mener direktoratet at dagens regelverk ivaretar foreldres/familiemedlemmers behov for å kunne være foreldre og ikke avlastere for en kommune eller sykehus når en nærperson blir lagt inn på sykehuset?

- Er dagens regler gode nok til å hindre at de svakeste "svingdør"-pasientene blir en del av en økonomisk drakamp om hvilket budsjett som skal belastes

for tjenestene de får på sykehuset?

- Hvilket ansvar har sykehuset i forbindelse med innleggelse av en pasient som i det daglige får dekket sine behov for tjenester av det kommunale hjelpeapparatet?

- Hvilket ansvar har hjemkommunen for å bli med i ambulanse og gi informasjon til medisinsk personale ved ankomst sykehuset når det er snakk om pasienter som har særlige behov som er dekket av det kommunale hjelpeapparatet?

- Har ikke en person med en-til-en-bemannings i et enkeltvedtak rett til å få ivarett sine behov av ikke-medisinsk karakter hvis han eller hun trenger slike tjenester når vedkommende er innlagt på sykehuset?

- Er det i så fall kommunen eller sykehuset som skal betale regningen for disse tjenestene?

- Hvem skal betale reise- og oppholdsutgiftene når avstanden mellom hjemkommunen og sykehuset er så lang at kommunalt ansatte ikke kan arbeide etter ordinær turnus hvis de skal kunne yte tjenester på sykehuset?

- Mener direktoratet at det likelydende brevet til kommuner, fylkesmenn, regionale helseforetak og helseforetakene av 9. juli 2007 er tilstrekkelig for at foreldre skal våge å slippe taket og føle seg trygge når deres nære pårørende er på sykehuset?

- Eller må det en forskrift eller lovendring til?

Uttalelse fra Direktoratet

Samfunn for alle fikk følgende uttalelse som svar på våre skriftlige spørsmål fra divisjonsdirektør Hans Petter Aarseth i avdeling for sykehustjenester:

“Helsedirektoratet kan ikke kommentere denne konkrete saken, men når det gjelder spørsmål om hvem som har ansvar i forbindelse med et sykehusopphold, så er det sykehusets ansvar å sørge for de tiltak som er nødvendige for at behandlingen er forsvarlig og at pasienters rettigheter ivaretas.

Det kommunale ansvaret for pasienter med særlige bistandsbehov ble presisert i brev av 9. juli 2007 til landets kommuner, fylkesmenn og helseforetakene. Kommunene er ikke fritatt for sine forpliktelser når beboere gjennomfører et sykehusopphold. Direktoratet har lagt til grunn at det bør være rom også for eventuelle brukerstyrte assistenter i forbindelse

med sykehusopphold, slik det også er for pårørende. Det er det enkelte vedtak kommunen har fattet som er bestemmende for hvilke forpliktelser de har overfor brukerne, også ved en innleggelse i sykehus.

Dersom helsetjenesten ikke følger de forpliktelser de er pålagt, er dette et problem. Et mer detaljert regelverk vil ikke nødvendigvis løse dette. Lovkravet om forsvarlighet og pasientrettighetsloven, som blant annet regulerer rett til medvirkning og informasjon, er etter vår vurdering tilstrekkelig. Det vil være vanskelig, om ikke umulig, å ivareta alle interesser og alle situasjoner i en forskrift. Helsedirektoratet vil samtidig understreke behov for og krav til samhandling mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten som grunnleggende for å sikre at pasientenes interesser ivaretas.

Divisjonsdirektør Hans Petter Aarseth

Helsetilsynet i fylket er rette klageinstans dersom pasientene og deres pårørende mener helsetjenesten ikke følger sine forpliktelser og lovkrav, og pasientombudet vil kunne bistå pasientene både overfor sykehuset og i en eventuell klagesak”, heter det i uttalelsen fra divisjonsdirektør Hans Petter Aarseth til Samfunn for alle.

- Uttalelsen er uklar

- Vi vil ha et klinkende klart svar på hvilken budsjettpost tjenester av ikke-medisinsk karakter skal belastes i forbindelse med sykehusopphold, sier Helene Holand.

- Direktoratets uttalelse er uklar. Jeg velger imidlertid å tolke den slik at kommunens ansvar for tjenester av ikke-medisinsk karakter i forbindelse med sykehusopphold er fastslått.

NFUs forbundsleder Helene Holand mener samtidig at uttalelsen til Samfunn for alle viser en manglende forståelse i direktoratet for situasjonen som familier med utviklingshemmede opplever i forbindelse med sykehusopphold. - Det er etter hvert et problem at foreldre gjentatte ganger må klage for å få oppfylt sine familiemedlemmers rettigheter etter loven i denne sammenheng.

På kommunens regning

På bakgrunn av Holands tolkning av både uttalelsen til Samfunn for alle og

Helsedirektoratets likelydende brev om dette temaet til landets kommuner, fylkesmenn og helseforetak, mener NFUs forbundsleder at pårørende skal slippe å være redde for at deres familiemedlemmer med utviklingshemning blir kjørt i ambulanse uten at en tjenesteyter som kjenner den enkelte er med og kan informere medisinsk personale.

- Pårørende skal dessuten slippe å leve i frykt for at deres familiemedlemmer blir liggende alene og ikke får det tilsynet de trenger. De skal selvsagt kunne føle seg hundre prosent trygge på at deres familiemedlemmer også der er omgitt av mennesker som kan tolke deres signaler når de er tørste, har det vondt, er sultne eller vil høre musikk. De skal vite at det alltid er noen der for å ivareta behov av ikke-medisinsk

karakter. Pårørende skal selvsagt slippe å bruke tid på dette selv! Kommunene kan ikke sitte passive og vente på at sykehuset skal rekvirere deres tjenester og kompetanse. Kommunene har et selvstendig ansvar for å yte tjenester av ikke medisinsk karakter på 2. linjenivå! Sykehuset må på sin side få på plass rutiner som sikrer nødvendig medisinsk behandling – og dermed også medisiner i riktig dose til rett tid!

På spørsmål om hva det er hun spesielt hadde ønsket klarere formulert i direktoratets likelydende brev og uttalelse til Samfunn for alle, svarer Helene Holand at hun fortsatt etterlyser et klinkende klart svar på hvilken budsjettpost tjenester av ikke-medisinsk karakter skal belastes i forbindelse med sykehusopphold. - Selv om jeg helt klart tolker det slik at slike tjenester skal gis på kommunens regning, er jeg redd for at slike saker fortsatt kan havne i en økonomisk drakamp mellom sykehuset og den enkeltes hjemkommune. Denne uklarheten gjør at pårørende fortsatt kan føle seg utrygge for sine nære pårørende på sykehus. Dette kan i sin tur også bidra til at mange fortsetter i sin kombinerte avlaster- og pleierrolle som de nå sliter seg ut på.

- Hvordan vil NFU følge opp denne saken?

- NFU vil selvsagt følge opp denne saken på generelt grunnlag, ta opp spørsmålet om lovhjemling eller eventuelt en presisering i forskrift om ansvaret for kostnader til kommunalt ansatte i forbindelse med sykehusopphold. Et likelydende og for oss uklart brev til kommuner, fylkeskommuner og helseforetak om et så komplisert tema fra direktoratets side er utilstrekkelig. NFU vil derfor kreve at Helse- og omsorgsdepartementet griper inn, og at det må skje – nå, svarer Helene Holand.

Saken opp i Stortinget

Storingsrepresentant Sonja Sjøli (H) fra Akershus tar denne saken opp i Stortinget.

Etter å ha lest reportasjen fra Eidsvoll kommune skriver hun følgende i en kommentar til Samfunn for alle:

”Dette er et eksempel på at lovverket og forskriftene ikke er tydelige nok. Jeg forstår godt foreldrenes bekymring og den funksjonshemmedes utrygghet. Jeg mener dette igjen er et eksempel på manglende samhandling mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten. Det er uakseptabelt at et uklart og rigid regelverk skal hindre gode løsninger for pasientene.

Tjenesteytnerne fokus må være hva som er best for pasientene og hva som kan gjøres for å legge til rette for en best mulig omsorg også ved sykehusopphold for denne gruppen når de er pasienter på sykehus. Da må det bedre samhandling til, ikke en ansvarsfraskrivelse. Det burde være en selvfølge at de som har ansvar for tjenestene, både i kommunene og sykehusene, ser enkeltmennesket og deres behov og bidrar til en individuell behandling. Det er spesielt viktig når pasienten har stort bistandsbehov i tillegg til sin sykdom.

Lovkravet om forsvarlighet og pasientrettighetsloven burde være tilstrekkelig, men det er det tydeligvis ikke når det kommer til enkeltmennesket og praksis. Det kan virke som lovverket og forskrifter tolkes ulikt. Nettopp fordi det handler om to nivåer må lovverket og forskrifter være klinkende klare på hva som er pasientenes rettigheter.

- Dette er et eksempel på at lovverket og forskriftene ikke er tydelige nok, mener stortingsrepresentant Sonja Sjøli (H) fra Akershus

Jeg tar denne saken opp med helse- og omsorgsministeren gjennom et spørsmål i Stortinget, og vil da be henne redegjøre for ordningen og hva hun mener må til for å få en som fungerer bedre.

Skulle det etter hennes svar fremdeles være uklarheter, vil jeg vurdere en interpellasjon (spørsmål og debatt i Stortinget hvor statsråden må svare) eventuelt forslag til løsning i samarbeid med NFU”, skriver stortingsrepresentant Sonja Sjøli.

Tommi Valli fra Finland orienterte om utviklingen i skolen i sitt hjemland.

Michaela Koenig tar en pause ute sammen med sine lærere, Ines Boban og Andreas Hentz, på kunstscolen i Wien.

Skoleelever demonstrerte mot at en klassekamerat var blitt overført til en spesialscole.

Lite inkludering på inclusion-konferanse

I WIEN OG ÅLAND FOR SAMFUNN FOR ALLE: BITTEN MUNTHE-KAAS

Den årlige konferansen "Europe in Action" i regi av Inclusion Europe

gikk nylig av stabelen i Wien. Det som skulle vise seg å bli en meget god konferanse for fagfolk om "Utdanning for alle" var samtidig lite tilrettelagt for de mange deltakerne med utviklingshem-

ning. Arrangørene fikk skriftlig klage fra den finske delegasjonen av den grunn.

Det meste av det som foregikk de tre dagene var lagt på et høyt faglig nivå. De finske deltakerne med utviklingshemning mente imidlertid at foredragene av internasjonale eksperter med tilstrekkelig planlegging og tilrettelegging kunne ha vært til nytte for alle de vel 250 deltakerne. De vil nå vise at det er mulig å lage et arrangement som er tilgjengelig for alle – ettersom de selv skal arrangere neste årskonferanse i Inclusion Europe i 2009. Temaet da er "Self Advocacy". Det blir utvilsomt en krevende jobb, og samtidig svært interessant å se hvordan de gjør det.

I Wien var store deler av årskonferansen delt i to. Mens deltakerne med utviklingshemning satt i såkalt fokusgruppe og diskuterte – hørte resten av

Skoleelever fra Wien fremførte et tankevekkende teaterstykke om inkludering på årskonferansen.

Deltakere i fokusgruppa.

deltakerne på foredragene i plenum av internasjonale eksperter. I programmet var foredragene merket med forskjellig vanskelighetsgrad. Det var ikke så mange som var tilgjengelige for alle og dermed verdt å høre på for deltakerne med utviklingshemning.

Det var også påfallende at ikke flere av deltakerne i plenum fikk høre et eneste av de interessante foredragene som ble holdt av innledere med utviklingshemning i fokusgruppa.

Som seg hør og bør ble de røde, gule og grønne kortene delt ut på konferansen. Og for de som ikke vet det: Når en deltaker viser det røde kortet, skal foredragsholder stoppe slik at deltakeren får tid til å bli forklart hva som formidles. Det gule kortet symboliserer at foredragsholderen må snakke saktere og tydeligere – mens det grønne viser at foredraget kan fortsette. Det kom kun opp et rødt kort i plenum i løpet av årskonferansen.

Positivt

Et positivt innslag var derimot noen av de fem "moderators" på årskonferansen. Deres rolle var å videreformidle synspunkter og trekke konklusjoner. Delegationene med utviklingshemning ble oppfordret til å ta kontakt med dem – ettersom jobben deres også var å bidra til en god dialog mellom forelesere og tilhørere.

Ulla Topi fra Finland er tidligere president i utviklingshemmedes egen europeiske organisasjon, EPSA.

Tilrettelegger for alle møtedeltakere

- Tilretteleggingen for alle ved årets Inclusion Europe-konferanse var mangelfull. Vi skal sørge for at alle får utbytte av den neste. Den er det vi som skal arrangere i Finland i juni neste år. Da skal vi samtidig feire 10 års jubileumet til Me itse som er organisasjonen for mennesker med utviklingshemning i finsk talende Finland.

I et intervju med Samfunn for alle etter avsluttet møte i Inclusion Europe i Wien nylig var tidligere president i EPSA – utviklingshemmedes egen europeiske organisasjon – Ulla Topi krystallklar i sin kritikk over den manglende tilretteleggingen for alle på utdanningskonferansen. - Foredragsholderne snakket for vanskelig, for fort og for lenge. Teksten i programmet var i tillegg for komplisert – og lite lettlest. I Finland ser vi det nå som vår oppgave å skolere neste års foredragsholdere om hvordan de skal formidle sitt budskap – slik at alle får glede av det de skal formidle. Temaet for årskonferansen i 2009 er "Self-Advocacy" – eller medbestemmelse. Det blir en gyllen anledning

for oss til å vise hvordan det skal gjøres.

Den tidligere EPSA-presidenten etterlyser samtidig flere deltakere med utviklingshemning på Inclusion Europe-konferansene. Hun synes også at EPSA-deltakernes manglende bruk av de røde, gule og grønne kortene i plenum på denne konferansen var påfallende. - Kortene er nyttige verktøy for å få med seg det som formidles fra talerstolen. Jeg tror imidlertid ikke at deltakerne med utviklingshemning våget å vise at de hadde problemer med å forstå alt som foregikk i en forsamling med over 250 mennesker.

Topi gir samtidig uttrykk for at foreldreorganisasjoner for utviklingshemmede er altfor lite flinke til å fokusere på tilrettelegging for å få sine medlemmer med utviklingshemning aktive i egen organisasjon. - De hevder riktignok at de ønsker seg flere aktive medlemmer med utviklingshemning. Men det krever blant annet at de i større grad deler makten med oss – slik at vi får innflytelse som er reell, understreker Ulla Topi.

Må dele makten med utviklingshemmede

- Vi må respektere utviklingshemmede, gi dem egen vilje – i stedet for å styre dem med vår.

Neil Morris fra New Zealand har jobbet for flere medlemsorganisasjoner som supporterer/hjelper blant annet for personer med utviklingshemning i England i årene 1992–2006. I dag er han frilanskonsulent med medbestemmelse for personer med utviklingshemning som arbeidsområde. Vi møtte ham på Inclusion Europe-konferansen i Wien der vi ba ham om å dele noen av sine refleksjoner rundt hvordan man best kan tilrettelegge for å skape aktivitet i egen organisasjon.

Morris mener at basis-prinsippet for alle menneskers hverdag handler om selvbestemmelse og det å kunne stå opp for seg selv. - Dette gjelder selvsagt også på organisasjonsnivå. Det er viktig at utviklingshemmede får være sterke sammen i et fellesskap – der makt deles mellom dem og andre.

Dette prinsippet er imidlertid ikke tilstrekkelig kjent – ennå. Mange av interesseorganisasjonene har mye å lære på dette feltet. Likevel – jeg tror selvbestemmelse i egen organisasjon blir det neste store temaet i tiden framover – ettersom stadig flere utviklingshemmede både etterlyser og krever utvikling av egne verktøy for å få det. Foreldreorganisasjoner flest har imidlertid fortsatt et problem med å dele makt med sine medlemmer med utviklingshemning. De har egne/andre temaer som det er viktigere for dem å få eksponert.

- Hva skal til for å snu denne utviklingen?

- Det må en større satsing til på Self-

Advocacy – altså på at medlemmer med utviklingshemning skolerer i hvordan de selv skal fungere aktivt i egen organisasjon. Tillitsvalgte her må komme sammen på nasjonalt, europeisk og internasjonalt plan, og de må samarbeide. Hittil har det vært satset altfor lite ressurser til dette arbeidet. Dermed opprettholdes den veldige ekskluderingen av utviklingshemmede – også fra politiske prosesser.

Neil Morris mener det er et lederansvar i interesseorganisasjonene å skape rom for at utviklingshemmede kommer sammen og utvikler felles fora i langt større grad enn det skjer i dag. - Det må imidlertid skje på en måte som ikke fratår folk makten over seg selv. De må oppmuntres til å danne fellesskap, få anledning til å møtes for å skape felles temaer de kan arbeide sammen om.

Tilrettelegging

- Hvordan mener du en fagkonferanse

konkret bør legges opp for at alle kan få utbytte av det som formidles?

Det krever blant annet at foredragsholdere med og uten utviklingshemning bør ha like mange presentasjoner i et felles forum. Det er også viktig at konferansen drives fram av møteledere både med og uten utviklingshemning.

Det er samtidig viktig å ha i mente at personer med utviklingshemning i liten grad skriver ned det de hører. Det er derfor viktig at samtlige foredrag presenteres skriftlig i lettlest form – slik at alle kan forstå budskapet som formidles. Foredragsholderne må derfor sende materialet de skal presentere på konferansen i forkant.

Hodetelefoner der tolker oversetter til flere språk er ikke nok til at alle får med seg det som sies fra talerstolen. De røde, gule og grønne kortene fungerer heller ikke godt nok på store konferanser. Det handler nok om folk flest

Frilanskonsulent Neil Morris har medbestemmelse for personer med utviklingshemning som arbeidsområde.

enten ikke føler eller kanskje ikke våger å bruke dem i et større forum. Absolutt alt materiale – fra program til resolusjoner – må foreligge i lettlest og på språk som deltakere fra andre land kan forstå. Dette krever selvsagt planlegging og mye forarbeid – men det må til – for å skape forandring.

Deltakere med utviklingshemning trenger imidlertid helt klart noe separat tid i løpet av slike arrangementer. De har behov for å diskutere seg i mellom og eventuelt komme fram til felles standpunkter om det som foregår. Dette vil i sin tur gi dem en ytterligere mulighet til å påvirke det som skjer.

Internett

Neil Morris mener for øvrig at interesseorganisasjonene nå må se det som en viktig oppgave å utvikle websider for personer med utviklingshemning. - Det faktum at internett ikke er tilrettelagt med tanke på deres behov gjør at utviklingshemmede er om mulig enda mer sosialt ekskludert enn tidligere. Bruk av internett er derfor et svært viktig virkemiddel i arbeidet med inkludering, sier Neil Morris.

Sakspapirer på fire språk

Finland skal arrangere neste årskonferanse i Inclusion Europe i Tampere i dagene 24. – 27. juni 2009. Temaet for årskonferansen er Self-Advocacy – som på norsk best kan oversettes med ”Medbestemmelse”.

Planleggingen av dette storarrangementet er allerede i full gang. På NSR-møtet i Åland nylig ble det opplyst at arrangørene satser på å legge fram alt materiell på denne konferansen på fire språk. Det vil si finsk, engelsk, svensk – og lettlest.

Ingen mulighet til forberedelser

Deltakerne med utviklingshemning på møtet i Nordisk Samarbeidsråd (NSR) på Åland i Finland nylig fikk først utlevert rapportene om hva som hadde hendt siden forrige gang da Åland-møtet startet. Heller ikke referat fra den forrige samlingen på Island var blitt sendt ut i forkant. Dermed fikk deltakerne med utviklingshemning ingen mulighet til å forberede seg – noe flere med rette kritiserte.

Mange var enige med danske Lisbeth Jensen fra ULF som i tillegg beklaget den manglende styringen av dette møtet. - Det ble snakket rundt bordet fra møtet begynte klokka ni om morgenen til lunsj halv tolv om hva som har skjedd i tre av fem medlemsland siden NSR-møtet på Island. Timene dette tok, stjal av tiden som var satt av til vårt separate møte. Heretter bør hvert land få sin tilmålte tid til denne rapporteringen, mente Lisbeth Jensen.

Alle organisasjoner i NSR gir uttrykk for at de ønsker medlemmer med utviklingshemning som aktive pådrivere i egen organisasjon.

Medlem av NFUs landsstyre, Rita Lucia Endresen og hennes ledsager Steinar Nyland på det separate møtet for delegatene med utviklingshemning.

Dermed bør man også kunne forvente at tillitsvalgte med utviklingshemning heretter får nødvendig materiale både tidnok og tilrettelagt slik at det går greit å sette seg inn i sakene som skal behandles – i god tid før møtet. Dette er viktig for at de skal kunne utvikle kunnskaper, ferdigheter og dermed bidra aktivt i egen organisasjon slik alle er enige om at de skal i større grad enn i dag.

I motsetning til i Inclusion Europe-konferansen i Wien brukte deltakerne med utviklingshemning på NSR-møtet de røde, gule og grønne kortene flittig i plenumsdebatten.

Danske Lisbeth Jensen fra ULF kom med berettiget kritikk.

- I 2009 må Inclusion Europe lykkes i å lage en årskonferanse som både er tilrettelagt for deltakere med utviklingshemning og er faglig interessant, sier Helene Holand.

Fakta!

EPSA

EPSA er forkortelsen for European Platform of Self-Advocates. Det er en gruppe i Inclusion Europe som består av aktive medlemmer med utviklingshemning.

- Ikke bra nok av Inclusion Europe

- I år greidde ikke Inclusion Europe å vise fram sine fortrinn – å inkludere medlemmer med utviklingshemning i årskonferansen.

Som styremedlem i Inclusion Europe var NFUs forbundsleder en selvfølgelig deltaker på årskonferansen i Wien nylig. Helene Holand var imidlertid svært lei seg for at NFU denne gangen ikke hadde penger til å ta med en eneste delegat med utviklingshemning på dette arrangementet. Pengene kom først den dagen konferansen startet.

Holand mener at hvis ikke Inclusion Europe og medlemsorganisasjonene lykkes i å inkludere medlemmer med utviklingshemning i organisasjonens arbeid, vil vi aldri nå målet om et in-

kluderende samfunn. - I 2009 må vi derfor lykkes i å lage en årskonferanse som både legger til rette for deltakere med utviklingshemning og er faglig interessant.

På det nordiske møtet på Åland ble vi enige om å finne fram til gode eksempler fra de nordiske landene. Selv om Norden ikke lenger ligger langt foran i arbeidet med å gi innbyggere med utviklingshemning fulle borgerrettigheter, har vi mange gode eksempler. Selvbestemmelse, selvstendige boformer, arbeid i det ordinære arbeidsliv, demokratiske rettigheter ved valg og gjennom brukerråd er noen eksempler på det.

Bedre tidligere

NFUs forbundsleder påpeker samtidig at selve gjennomføringen av en årskonferanse er en utfordring. - Vi vet likevel at det er mulig – ettersom Inclusion Europe har lykkes bedre tidligere. De regionale konferansene som prosjektet "Selvbestemmelse" nå arrangerer rundt om i Norge er også gode eksempler på konferanser der mennesker med utviklingshemning løfter kvaliteten på konferansen med sine bidrag og tilstedeværelse. Men selv om vi har kommet et stykke på vei, har vi mye å lære av andre land og organisasjoner.

Helene Holand opplyser avslutningsvis at NFU skal delta med en større delegasjon på neste års konferanse i Inclusion Europe i Tampere i Finland.

Nytt EPSA-styre

På generalforsamlingen i utviklingshemmedes egen europeiske organisasjon EPSA, som ble arrangert i tilknytning til årskonferansen i Inclusion Europe i Wien nylig, stod styret på valg. Det endte med at forrige periodes leder, Andrew Doyle (sittende) fra Skotland ble gjenvalgt. Med seg i styret har han Paul Atford (Irland) (gjenvalgt), Zdenka Petrovic (Croatia) (gjenvalgt) Tommi Valli (Finland) (gjenvalgt) og Fabrice Vanobelle (Frankrike) (ny).

Du finner mer om oss på www.solgarden.no

Tidsrom:

20.05. - 03.06. - 2 uker

03.06. - 17.06. - 2 uker

17.06. - 01.07. - 2 uker

07.10. - 14.10. - 1 uke

SOLGÅRDEN 2008

Stedet for utviklingshemmede med ønske om tilrettelagte tjenester!

Solgården finner du i Villajoyosa på Costa Blanca i Spania

- mellom Alicante og Benidorm. Tilbaketrukket på en høyde mellom fjell og hav, blant palmer og appelsinlunder og med en fantastisk utsikt - der finner du oss.

Trygghet, Trivsel og Glede er Solgårdens motto. Disse begrepene ligger til grunn for 35 års drift med fornøyde gjester. Solgården har, som en av få reisearrangører, en meget godt innarbeidet rutine på å ta i mot gjester med ønske om tilrettelagte tjenester.

Ferie på Solgården består av sol, bading, utflukter, dans, aktiviteter og underholdning. Du møter nye venner – mange møter også igjen venner fra ferien i fjor.

Svøm, dans og kos deg – slipp gleden og latteren løs!

Allerede på Gardermoen møter dere Solgårdens personale og helseteam. Solgården charter et eget fly, og alle om bord på flyet skal til Solgården.

Velkommen til oss!

Kontakt oss gjerne for ytterligere informasjon om turene i 2008.

SOLGÅRDEN

Solgården ferie- og helsesenter
Fridtjof Nansens plass 9, 0160 Oslo
Telefon: 22 42 78 60
E-post: kontor@solgarden.no

TRYGGHET, TRIVSEL OG GLEDE

Ferie- og helsesenter på Costa Blanca i Spania

Are Heggland.

Are (36) har fått et nytt liv!

PÅ NYTORP: BITTEN MUNTHE-KAAS
FOTO: PRIVAT

Veien fra en vanskelig hverdag til et godt liv for Are Heggland fra Tistedal er et resultat av en fantastisk innsats av mennesker som ville finne nye måter å løse utfordringene på. Det er også et resultat av et godt samarbeid mellom helse- og sosialadministrasjonen i

Halden kommune, habiliteringstjenesten i Østfold og Ares nærpå personer.

For bare to år siden vurderte hans mamma Else Marie Heggland og stefar Jørn Nilsen å la Are flytte hjem til dem etter å ha bodd 17 år "hjemmefra". Da var situasjonen så vanskelig for Are og hans pårørende at noe måtte gjøres. Hans væremåte med å skade seg selv,

andre og inventaret var blitt urovekkende.

Hvordan er det mulig å snu en tilsynelatende fullstendig fastlåst situasjon og negativ spiral til en meningsfylt tilværelse på så kort tid? Vi må tilbake i tid for å forstå det.

Den vonde hverdagen

Etter å ha utviklet seg normalt de første 16 månedene, fikk Are epilepsi etter en koppervaksine. Han fikk tilbud i spesialbarnehage fra han var ca. tre år. I fire-fem års alderen hadde han utviklet autistiske trekk, hyperaktivitet og utviklingshemning i alvorlig grad.

I tenårene forverret epilepsien seg. Den har siden vært og er fortsatt svært van-

skelig å regulere. Han har også fått diabetes I. Væremåte-problemene dukket ikke opp før i skolealder.

Utageringer med sinne og aggresjon tiltok først etter at Are hadde flyttet hjemmefra til egen leilighet. Den lille leiligheten han da kjøpte var en av fire i et tilrettelagt samlokalisert boligkompleks for personer med utviklingshemning. I

de første årene her delte han tjenesteytere med de tre andre som bodde der. Han kjente ingen av dem før han flyttet inn. Senere fikk han sine egne tjenesteytere.

Kaos og uklarhet

Ares vanskelige væremåte forsterket seg raskt i den samlokaliserte boligen. Det skjedde ikke minst fordi tjeneste-

yterne hadde problemer med å forstå hvordan de skulle forholde seg til ham. Dette skapte i sin tur manglende trygghet, struktur, oversikt og forutsigbarhet – som Are har et stort behov for. Etter hvert ble søkelyset ensidig rettet mot hans problemer og begrensninger – mens fokuset på behov, selvbestemmelse, ressurser og muligheter gradvis ble glemt.

Situasjonen ble etter hvert uholdbar for alle parter. Rehabiliteringstjenesten ble også koblet inn. Det ble satset store ressurser, og lagt ned et betydelig arbeid blant annet fra kommunen for å bedre Ares livskvalitet. Det hjalp lite – blant annet fordi hans væremåte-problemer forverret seg. Problemene innebar en betydelig slitasje på de mange som hadde med ham å gjøre. Denne vonde hverdagen varte i mer enn ti år. Til slutt kom det til et punkt der alle var enige om at noe drastisk måtte gjøres. Ved hjelp av mamma Else Marie og stefar Jørn kjøpte Are i 2001 småbruket "Nytorp" ved Tistedal i Halden kommune. Etter noe restaurering og ombygging flyttet han inn der et år senere.

Skuffelse

En viktig målsetting for Ares flytting til Nytorp var at han skulle leve nærmere naturen og utnytte mulighetene livet på landet gav for ulike aktiviteter. Det ble utarbeidet omfattende og ambisiøse planer – som til de pårørendes skuffelse ikke lot seg realisere innen et kommunalt system. Fortsatt var det uenighet om hvordan man skulle gi Are hjelp på best mulig måte. Planene om å utnytte gården som en ressurs og arena for hans dagligliv, rant ut i sanden. Samtidig stagnerne utviklingen til Are enda mer.

Enden på visa ble at han fikk større væremåtevansker. Han ødela blant annet mye i det nye hjemmet sitt. I 2004 søkte Else Marie og Jørn kommunen om et brukerstyrt prosjekt. De var overbevist om at det kunne snu den negative utviklingen. Kommunen valgte å prosjektorganisere tjenestetilbudet til Are i stedet. Dette prosjektet ble avviklet i 2006. Da tok kommunen selv initiativ til å organisere tjenestene til Are som en BPA-ordning med Jørn og Else Marie som assistansegarantister. Denne løsningen har gitt Are en helt ny hverdag.

Fokus på livsinnhold i et levende gårdsmiljø

Etter at Are fikk brukerstyrt personlig assistanse og en hverdag med fokus på livsinnhold i et levende gårdsmiljø på Nytorp, har mange av væremåte-problemene hans forsvunnet.

Fra å ha tolv assistenter ved oppstart av BPA, vil det fra høsten -08 være åtte personlige assistenter som arbeider etter medleverturnus for Are. Medleverturnus betyr i praksis at assistentene bor og oppholder seg sammen med ham på Nytorp i den tiden de assisterer ham. Med unntak av tiden 36-åringen er sammen med sin familie og andre mennesker han er knyttet til, er det til enhver tid to assistenter på jobb – en mann og en kvinne – organisert som et arbeidslag. Denne måten å organisere turnusen på har ført til at Are i dag har assistenter som har lang vei å pendle. På sikt er tanken også at Nytorp kan bli arbeidsplass for en – kanskje to – personer med egen assistent, som trenger en tilrettelagt dagaktivitet.

Mye å gjøre

På Nytorp er det nok å ta seg til. Småbruket er på i alt 55 mål inn- og utmark. Bygningsmassen var i en dårlig forfatning. Jørn og Else Marie sørget for full restaurering av bolighuset før Are flyttet inn. Are har i dag et vakkert og personlig hjem "med sjel", i et hus der alle arealer er tilpasset med tanke på hans og assistentenes behov. I tillegg til det opprinnelige bolighuset, den gamle låven og vognskjulet består bygningsmassen nå av et drivhus, en hytte i skogen og utendørs grillstue. I forbindelse med ombyggingen av låven ble andre etasje renoveret til et møte-, kurs- og forsamlingslokale. Her arrangeres det sosiale sammenkomster, og her har teamet rundt Are sine faste møter.

Sosial kontakt

I sin nye hverdag er Are til en hver tid omgitt av mennesker han er setter pris på. Han ødelegger ikke lenger inventar i hjemmet sitt. Nå er

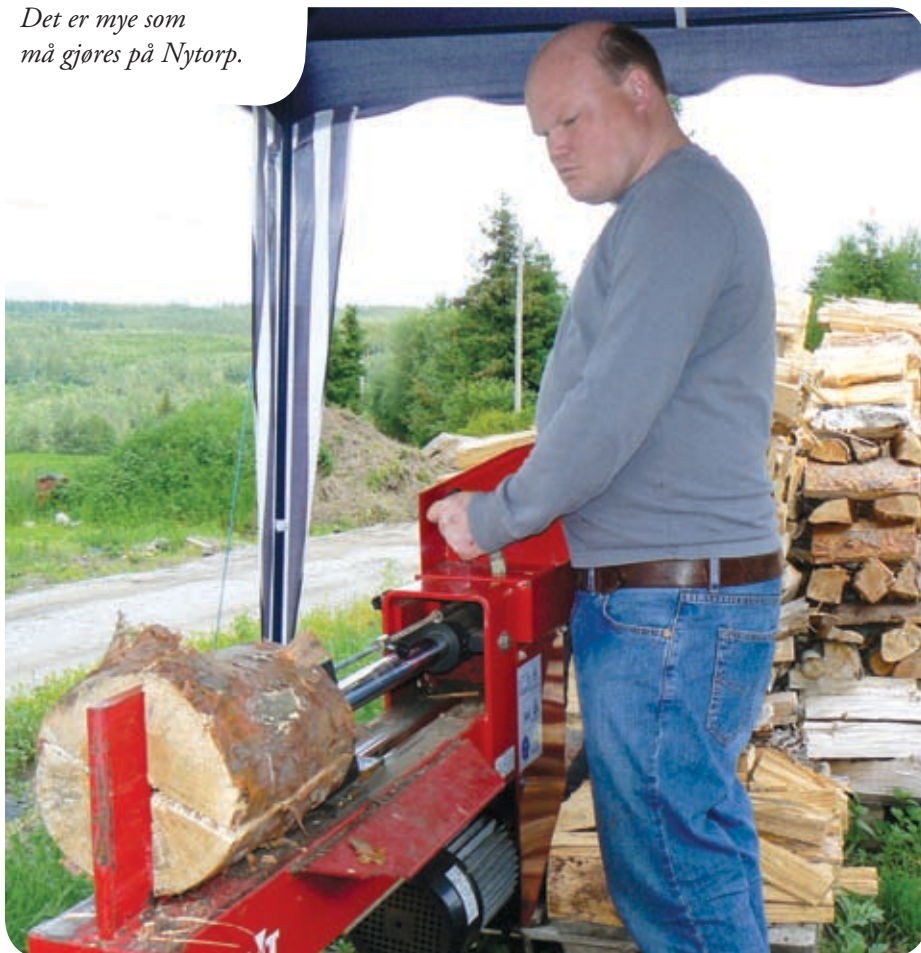

Nærkontakt med dyr er en viktig del av Ares nye hverdag.

Are i svømmehallen.

Det er mye som må gjøres på Nytorp.

dagene fylt av aktiviteter med positivt og meningsfylt innhold. Også på andre måter gir det nye livet gledelige utslag i hans væremåte. Han har ingen nye eller åpne sår etter selvskading lenger, han er glad og tar mer initiativ til lek og moro. Gradvis deltar han mer aktivt i matlaging, husarbeid og de mange andre oppgavene som skal gjøres på et gardsbruk. Fra å bruke plasttallerkener, ikke å få tilgang på egne kaffeposer og i gjennomsnitt knuse en kaffetrakter pr. uke, spiser han på vanlige tallerkener og lager kaffe med sin nye moccasaskin når han ønsker det.

Are har i tillegg fått mer sosial kontakt med andre mennesker siden han flyttet til Nytorp. Garden ligger vakkert og sentralt i Tistedal – midt i en tur-løype med gangavstand til nærbutikker der Are er med og gjør sine innkjøp. Mange barn kommer for å se på de 40 hønene, hanene og de to sauene. Det stikker stadig folk innom som skal kjøpe egg i eggua på låven. Snart blir det liv i grisebingen, og kanskje kommer det en geit med tid og stunder også.

I tillegg til oppgaver i tilknytning til ved- og eggproduksjonen på garden er hovedpersonen aktivt med i fjøs- og dyrestell. Han vil etter hvert få flere oppgaver i produksjonen av pyntegrønt- og juletrær som er under oppstart. Et annet positivt jobbtilbud som han har prøvd seg på og gjerne vil fortsette med, er reklamedistribusjon. Are deltar i tillegg i arbeidet med å lage nye bålplasser i terrenget rundt Nytorp. En natur- og opplevelsesløype i skogen med blant annet natursti, klatre- og balansemuligheter, hengebro og taubane er under planlegging. Tanken er at området rundt gården skal motivere til aktiviteter og gjøres attraktivt – både for Are og andre.

Matproduksjonen

Det dyrkes nå høy, grønnsaker, bær og frukt til eget bruk på Nytorp. Til høsten kan Are plukke tomater og druer fra eget drivhus. Med tiden skal det legges til rette for brødbaking på gammeldags vis i vedfyrt bakerovn, sylting, safting, produksjon av julenek osv. Det er kjøpt inn røykeovn som blir brukt til å bearbeide selvfanger fisk og kjøtt

fra egen produksjon. All matproduksjon er økologisk og i småskala. Are har i tillegg eget verksted der han lager nøkkelringer, nørepinner, trefjoler, spisebrikker av einer, knagger osv.

Han bruker daglig en del tid på ulike fysiske aktiviteter – som er viktig ikke minst med tanke på hans helse. Avhengig av årstid er sykkel-, ski- og gåturer faste poster på dagsprogrammet. Han får voksenopplæring både på Nytorp og andre steder – for eksempel i form av en skitur eller fisketur. Trening i svømmebasseng en gang i uka er en del av dette opplegget. Assistentene har samtidig i mente at det å kunne spille en passiv rolle i noen sammenhenger også har sin verdi.

Else Marie og Jørn er dessuten opptatt av å ivareta Ares behov for opplevelser og sans for fart og spenning. 36-åringen er stadig på helgeturer og på ferie i mellom tre og fem uker i året. Målet på sikt er at han også skal kunne fungere i en klubb eller forening og være sammen med andre på en måte som er mer organisert.

Fellesnevner er kommunikasjon

- Fellesnevneren i alt Are gjør, handler om kommunikasjon. Hensikten er å skape naturlige sammenhenger som gjør at han må kommunisere og samtidig bidrar til at han blir mest mulig inkludert.

I dag har Ares mamma Else Marie Heggland og stefar og hjelpeverge Jørn Nilsen selv regien på 36-åringens hverdag. De overlater intet til tilfeldighetene. Det kommer ikke minst fram i Ares dags- og ukeplan. Den inneholder en detaljert beskrivelse av de ulike aktivitetene – som til en hver tid er under justering. Jørn og Else Marie hadde de beste forutsetninger for å kunne lage dette opplegget. Hun er psykiatrisk vernepleier mens han på ulike måter har arbeidet med og for utviklingshemmede i hele sitt yrkesliv.

I en kommentar til Samfunn for alle gir de to uttrykk for at Are nå klarer mer selv, men at han alltid vil ha behov for hjelp og veiledning i en del sammenhenger. - Vi mener likevel at han har et langt større potensial enn han fortsatt viser. En årsak er nok at det tidligere ikke ble forventet noe av ham i kjølvannet av den vanskelige væremåten. Vi tenker stikk motsatt og legger derfor til rette for at han skal påvirke livet sitt meste mulig. Selv om han har utviklet seg positivt i et tempo vi ikke trodde var mulig siden han fikk BPA,

er det likevel fortsatt er lang vei fram.

Nei til soloutspill

I forbindelse med ansettelse av nye assistenter gir Else Marie og Jørn klar beskjed om at det skisserte opplegget i habiliterings-, dags- og ukeplaner skal følges til punkt og prikke. Det gis ikke rom for slingringsmonn og ”kreative soloutspill” i hverdagen til Are uten at det har vært gjennomdrøftet med dem. Assistentene vet derfor at de i en hver situasjon skal forholde seg til Are på nøyaktig samme måte. På den måten

Are har varierte arbeidsoppgaver på garden.

Are sammen med mamma Else Marie og stefar Jørn på terassen.

blir tilværelsen hans mest mulig forutsigbar.

Assistentene er for øvrig organisert etter en flat modell – uten boleder. De får oppgaver etter interesser og faglige bakgrunn. Pr. i dag betyr det i praksis at en assistent har ansvar for dyrene, en for kjøkkenhagen, en for arbeidet i skogen, en for de motoriserte kjøretøyene, en for data osv. Det fungerer godt

for alle parter og bidrar ikke minst til at Nytorp er blitt en arbeidsplass der assistentene stortrives.

Billigere nå!

På spørsmål om hvordan ”Prosjekt Nytorp” er finansiert, svarer Jørn og Else Marie at det har fått et eget driftsbudsjett av Halden kommune som de selv administrerer. - Vi har overlatt regnskapsføringen til et firma.

Fordelen med denne finansieringsformen er at det er gitt rom for omdisponeringer innen budsjettrammen. Det innebærer blant annet at vi kan la Are reise mer med assistentene, få nye opplevelser, utvikle tilbudet og innholdet på gården, ta assistentene med på studietur, arrangere flere kurs og opplæringstiltak osv. Tilbudet Are får nå koster faktisk mindre enn det kommunen måtte ut med før BPA-ordningen. Dette fordi det ikke har vært nødvendig å søke om økning i bevilgningen etter de siste tre lønnsoppgjørene som har resulterte i økte lønnskostnader på ca. 600 000 kroner.

Nytt liv – for oss også

- Hvordan er det å tenke tilbake på Ares utvikling fra han flyttet hjemmefra til han fikk BPA-ordningen på Nytorp?

- BPA-ordningen har gitt både Are og oss et helt nytt liv. Fra en hverdag preget av frustrasjon, fortvilelse, raseri, bekymringer og mangel på nattesøvn nyter vi tiden sammen med Are som nå stortrives i eget hjem. Vi føler oss samtidig hundre prosent trygge på at han har det bra når vi ikke er der. Nå er prosjekt ”Nytorp” kommet så langt at det er blitt gøy å engasjere seg og spennende å utvikle videre, svarer Jørn og Else Marie.

Are Heggland har epilepsi og utviklingshemning. Da han flyttet hjemmefra til egen leilighet, fikk han store problemer med sinne og aggresjon. De som skulle hjelpe ham forstod ikke hvordan de skulle gjøre det.

Det ble en vanskelig tid for alle. Kommunen satset mye for at Are skulle få et bedre liv. Det hjalp lite. Den vonde tiden varte i mer enn 10 år.

Til slutt fikk Are hjelp av mamma Else Marie og stefar Jørn til å kjøpe småbruket Nytorp i Tistedal i Halden kommune. Der lever Are nær naturen. Han har mye å gjøre på gården.

I dag har Ares mamma og stefar ansvaret for

tjenestene som Are trenger. Han får nå brukerstyrt personlig assistanse. Det har gitt ham en ny hverdag. Mye av den vanskelige væremåten er forsvunnet.

På Nytorp har Are alltid mennesker rundt seg som han liker. Han deltar ofte i matlaging og husarbeid, og har sluttet med å skade seg selv.

Han sykler, går på ski, går turer og trener i svømmehallen. Are er ofte på helgeturer og på ferie i tre til fem uker i året. Målet er at han skal være med i en klubb eller forening og få oppleve fellesskapet der.

Special Olympics

Oppslaget om Special Olympics i siste SFA er ukritisk, for å si det mildt. SO er en institusjon som organiserer idrettsaktiviteter for mennesker med utviklingshemning fra lokalt til internasjonalt nivå. SO er til stede i mange land rundt om i verden, og kjører sitt program overalt etter samme filosofi og over samme lest. Uten å ta stilling til aktiviteten i andre land, bør SO få klar beskjed om at her i Norge er det idrettsbevegelsen som har et ansvar for å utvikle tilbud til mennesker med utviklingshemning slik den har for alle andre personer med funksjonshemninger som ønsker å drive med idrett. Vi har nettopp kjempet gjennom at det er i det vanlige idrettslag at mennesker med utviklingshemning skal få sine muligheter og tilbud, og lagt ned Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund. Skal vi nå invitere en annen sær, og enda mer snever organisasjon inn for å overta?

I reportasjen sies det at Helene Holand presiserer at treningen skal foregå i det lokale idrettslag. Kanskje vil hun forklare hvordan dette henger på grep med SOs uttalte mål om å organisere og tilrettelegge for trening og konkurranse selv? Det er nærmest skandaløst at NFU tar anmodningen på s.15, om at folk melder seg inn i SO slik at SO kan oppfylle sitt ønske om å arrangere aktiviteter over hele landet, inn i vårt blad. Det er heller til idrettslagene at folk må melde seg, både som utøvere, trenere, organisatorer og støttespillere. SO har en filosofi som skjærer på tvers av det som er NFUs. SO er en organisasjon som forfekter særomsorg og særtilbud. Det kan være et valg noen folk rundt om i verden, i sine ulike situasjoner, synes er formålstjenlig, men det strider mot NFU sine prinsipper og mot den politikk som er kjempet fram her i Norge.

SO proklamerer som sitt fortrinn den metoden de har utviklet for å sikre rettferdig konkurranse. Den er bra som en foreløpig løsning, men er slett ikke problemfri. Målet må være å ha utøvere i aktivitet i idrettslagene slik at deres prestasjoner blir målt kontinuerlig. I konkurransesammenheng har dermed organisatorene historiske prestasjoner som grunnlag for å sette sammen grupper. Det er bare ved regelmessig trening og lokale konkurranser at man kan oppnå slike kunnskaper om den enkeltes prestasjonsnivå. SOs divisjoneringsystem er en løsning når man ikke har slik kunnskap, og må sees som en midlertidig løsning. På samme måte må SOs verdensleker være en midlertidig løsning inntil internasjonale konkurranser blir arrangert av en organisasjon som er forankret i idrettsbevegelsen.

SO bør hylles for dets arbeid for å tilby mennesker med utviklingshemning idrettslig aktivitet og konkurranser i alminnelighet. Men det er tydelig at SO ikke forstår hva det arbeides for å få i stand i Norge, og heller ikke hvorfor. SO trenger opplæring i hvordan ståa er og hvordan vi skal ha det i Norge, og ikke en ukritisk hyllest. Mens vi respekterer de valg folk i andre land gjør i sine egne situasjoner, mener vi at særomsorg og særtilbud ikke er veien fram i det lengre løp. Dersom SO kan bidra til utvikling av idrettslig tilbud på våre premisser er de velkommen. Det er å håpe at SO vil lære fra den norske idrettsbevegelsen og ta denne lærdommen med seg for å jobbe for inkluderende idrett ute i den store verden.

*Med vennlig hilsen
Alan Hutchinson
Tillitsvalgt Innstrandens Idrettslag og
Bodø lokallag NFU*

Trondheim

"Skal man bli bedre i noe, må man ofte være klar over forbedringspotensialet. Mange medarbeidere opplever seg selv som illojale når de varsler om deler av tjenestene som ikke holder mål. Det er mer illojalt å ikke gjøre dette. Illojalt først og fremst mot brukerne som ikke får de tjenester de har krav på, men også kolleger, seg selv, leder og kommunen som organisasjon. Man går glipp av muligheten til å kunne bli bedre. Derfor "elsker" vi i Trondheim kommune å få varsling om ting som ikke fungerer – så lenge vi faktisk har en innstilling om at dette kan rettes på. Dette er en innstilling som igjen leder må framelske."

(ENHETSLEDER ASBJØRN STRØMMEN I ARTIKKELEN "UTVIKLINGSFREMMENDE MILJØ FOR PERSONER MED UTVIKLINGSHEMNING I MAGASINET "UTVIKLING", 3/08)

Svømming

Landsstevnet i svømming for utviklingshemmede arrangeres på Lambertseter bad i Oslo i dagene 24. – 28. september. Mer informasjon på www.svomming.no/?articleid=4266

Opplæringsloven

Opplæringsloven er endret. Kravet om tilpasset opplæring har fått en egen lovparagraf. Ordlyden i to av paragrafene om spesialundervisning er også forandret. Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

Erlend Torp Helmersen er ”meierisjef” ved Meny Hovenga. Foto: Bjørn Harry Schönhaug

Viktig bok om arbeidsglede

Aldri har vi vært til stede ved en boklansering med så mye gladformidling om betydningen av arbeidsglede. Aldri har vi vært til stede ved en boklansering med så mye gladmat attåt. For en stakkar på slankekur ble det litt av en prøvelse...

Storingsrepresentant Karin Andersen, NAV-direktør Tore Sagli og annet fintfolk fra departementer og alskens faginstanser var selsagt til stede da boka ”Arbeidsglede” ble lansert i Oslo nylig. Hensikten med denne vakre og allerede prisbelønte boka (for design ved Esben Østbye – Tidevann AS – vi gratulerer) som Arbeidsgiverforeningen for vekstbedriftene (ASVL) har utgitt, har vært å sette ord på de mange positive erfaringene ved å ha arbeidstakere med ulike yrkeshemninger på VTA-tiltak. Dette er et tilbud som også mange arbeidstakere med utviklingshemning nyter godt av.

Boka ble til da utgiveren oppfordret

sine 230 vekstbedrifter til å sende inn historier om erfaringene til de ca. 6200 arbeidstakerne med VTA. Det er helt klart glansbilder som presenteres i boka. ASVL kunne imidlertid ha publisert noen hundre tilsvarende historier på bakgrunn av materialet som kom inn.

Dette er dermed blitt en bok både til å bli glad – og klokere av. Arbeidsgleden formidles blant andre av Gerd Edel Amundsen (59) ved Nittedal ASVO i Hakadal nord for Oslo. Etter at hun flyttet hjem fra Emma Hjort i Bærum i kjølvannet av ansvarsreformen, levde hun i flere år et liv med lite aktivitet og ble av omgivelsene betegnet som

ressurssvak og såkalt ”samfunns- unyttig”. I dag er hun en stor ressurs for Nittedal ASVO der hun mestrer mange arbeidsoppgaver.

Vi blir kjent med Erlend Torp Helmersen som er så glad i jobben sin at han stikker innom på fridagene. 24-åringen med Downs syndrom er ”meierisjef” ved Meny Hovenga der han via ordningen ”VTA i ordinær virksomhet” har hatt 60 prosent stilling siden september 2007. Dette VTA-tiltaket så for øvrig dagens lys i januar 2006 og ble etablert ut fra ønsket om å gi et arbeidstilbud til uførepensjonister i ordinært arbeidsliv. Her har Erlend sin arbeidskontrakt og

Gerd Edel Amundsen er en stor ressurs for Nittedal ASVO. Foto: Olav Heggø.

er beskyttet av arbeidsmiljøloven på lik linje med sine kolleger. I tillegg til historiene om de mange glade arbeidstakere med ulike former for yrkeshemninger er det også intervjuer i boka med fagfolk som fra ulike faglige ståsteder mener noe

om VTA-ordningen. Flere av dem tok ordet under lanseringen av boka. Seniorrådgiver i ASVL og initiativtaker til bokprosjektet, Tore Skedsmo, var blant dem som argumenterte for at behovet for VTA og liknende tiltak bare vil øke i tiden framover. Han mente at en nedbygging ikke kan tillates og at ordningen tvert i mot må styrkes etter hvert som samfunnet og arbeidslivet stadig stiller større krav til den enkelte. - Det er fortsatt mange kommuner som ikke har et slikt tilbud – som i sin tur fører til at mange yrkeshemmede ikke har en utfordrende og inkluderende arbeidsplass å gå til, sa Tore Skedsmo.

Sløsning

Styreleder for ASVL, Hildegunn Arntzen, påpekte at manglende VTA-tiltak på sikt vil koste mer rent samfunnsøkonomisk, og er en sløsning med arbeidskraft og neglisjering av folks ønske om å være til nytte. - Vi håper vi slipper en gjentakelse av årets kutt i bevilgninge-

ne til attføringsbedriftene som innebærer at vekstbedriftene bare får dekket en prosent av prisstigningen i 2008, presiserte Hildegunn Arntzen.

Mer om maten

Vi lar oss friste til å avslutte denne lille beretningen med å si litt mer om gladmaten som ble servert ved den store begivenheten. Arbeidstakere ved Eiker Vest as disket opp med bugnende fruktkasser og ikke minst mengder av den lekreste kvalitetsmarsipan. Denne produksjonen ble startet opp for vel et år siden. I dag greier ikke bedriften å dekke etterspørselen og er nå på jakt etter nye samarbeidspartnere.

De mange frammøtte tok også godt for seg av snittene og kakene som Asker Produkt AS hadde satt fram. Alt laget på basis av naturlige økologiske råvarer fra lokale leverandører. Matkonseptet ”Ekte og Enkelt” har bedriften utviklet i samarbeid med mesterkokken Arne Brimi. I tillegg til sitt varierte cateringtilbud er Asker Produkt i ferd med å oppnå stor suksess og nye samarbeidspartnere både i Akershus og andre fylker med sin matpakke-produksjon til barne- og ungdomsskoleelever. Tromsø kommune er blant dem som nå vil satse på det samme konseptet. Det er all grunn til å tro at matpakkene fra ”Ekte og Enkelt” med tiden vil bli et nasjonalt produkt.

BMK

Helsebringende

”Jeg er ikke i tvil om at arbeid er helsebringende. Det gir verdighet. Folk føler at de er til nytte, og det kan være helt avgjørende. Fravær av arbeid kan faktisk påføre mennesker helsetap.”

(PROFESSOR I SOSIALMEDISIN, PER FUGELLI I BOKA ”ARBEIDSGLEDE”)

Tapte inntekter

”På landsbasis er til enhver tid over 600 000 personer i yrkesaktiv alder borte fra arbeidslivet mens de mottar livsoppholdsytelser fra det offentlige på grunn av sykdom, arbeidsledighet eller sosiale problemer. Hvis vi fikk disse menneskene til å bruke 25 prosent av gjennomsnittlig arbeidskapasitet på fellesskapet, er det tilsvarende det vi bruker av oljepenger hvert år. Vi snakker om et sted mellom 70 og 80 milliarder i tapte inntekter. Dette er et stort potensial vi simpelthen ikke har råd til å la ligge. Jeg tenker da særlig på det økende behovet for arbeidskraft, en situasjon som jo bare blir verre og verre.”

(VICTOR NORMANN, PROFESSOR SAMFUNNSØKONOMI VED NORGES HANDELSHØYSKOLE I BERGEN I BOKA ”ARBEIDSGLEDE”)

Hva er VTA?

VTA er forkortelsen for Varig Tilrettelagt Arbeid. Det er et av flere tiltak for vekstbedriftene i ASVL, som også mange med utviklingshemning etter hvert er blitt en del av. Her har arbeidstakerne en god og trygg arbeidsplass der oppgavene er individuelt tilpasset – så lenge de trenger det.

Arbeidet skal bidra til utvikling og vedlikehold av den enkeltes kompetanse. Vedkommende arbeidstaker skal produsere varer eller tjenester. Arbeidstakerne i VTA-tiltakene har søkt om denne formen for ansettelse. NAV har samarbeidsavtaler med vekstbedrifter rundt om i landet for å drive slike arbeidsplasser. I dag er det ansatt ca. 7000 personer med ulike yrkeshemninger på VTA-tiltak i landets ca. 240 vekstbedrifter.

De ansatte følger alle bestemmelser i arbeidsmiljøloven. Vekstbedriftene er aksjeselskaper med offentlig eier og styres etter aksjeloven. Det spesielle med disse bedriftene er at eierne ikke har anledning til å ta ut utbytte. Eventuelt overskudd blir i bedriften, for videre utvikling og til beste for de ansatte.

(Kilde: Boka ”Arbeidsglede”)

Mysterium

”Det bør være et tankekors for mange av oss at det viktigste kravet staten stiller til de trygdede er at de ikke må jobbe. Staten krever passivitet mot at du får penger som trygdemottaker. Ser man på dette kravet fra et samfunnsøkonomisk ståsted, blir det et merkelig krav. La meg ta et eksempel: Dersom samfunnet bruker i gjennomsnitt 100 000 kroner for å tilrettelegge per person, vil det samme samfunnet kunne hente ut en gevinst på mellom 2 og 300 000 kroner i neste omgang. Da blir det et mysterium for meg at staten ikke gjør det.”

(PROFESSOR VICTOR NORMANN)

Sykefravær

Sykefraværet blant de rundt 7000 uføretrygdete som jobber i landets vekstbedrifter var i fjor nede i 5,9 prosent.

Blant arbeidstakere i ordinært arbeid var sykefraværet 6,9 prosent.

Doktorgrad

Forsker Terje Olsen ved Nordlandsforskning retter i sitt doktorgradsarbeid fokus på hvordan mennesker med utviklingshemning selv opplever det å være i arbeid.

I et intervju i boka ”Arbeidsglede” refererer han til levekårsundersøkelsene blant utviklingshemmede som viser at andelen som deltar i det ordinære arbeidslivet går ned, mens andelen som er ansatt i VTA øker. - Det er et tankekors når vi ellers snakker så mye om et inkluderende arbeidsliv, mener Terje Olsen.

Småstoff

Kummerlig

Den dårlige kvaliteten på institusjoner for funksjonshemmede i noen EU-land frontkolliderer med FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter. Det går fram av en ny EU-rapport.

Den bekrefter at institusjonsomsorgen ofte har elendig kvalitet og bryter fundamentalt med allment aksepterte menneskerettigheter.

Les mer på www.dok.no

Språkutvikling

Forsker Kari-Anne B. Næss ønsker bedre kunnskap om språk- og taleutvikling blant norske barn med Downs syndrom. Slik forskning har ikke tidligere vært gjennomført her i landet. Nå leter hun etter foreldre til barn som er født i 2002 som kan være interessert i å delta i en treårig undersøkelse. Resultatene i denne studien vil kunne brukes til bedre tilrettelegging for tilpasset opplæring.

Interesserte kan ta mer kontakt med Næss på telefon 922 40 741. Hennes e-postadresse er k.a.b.nass@uv.uio.no

Nytt Lossius-utvalg?

- Det er fortsatt usikkert om det blir satt ned et nytt utvalg for å se på levekårene for mennesker med utviklingshemning slik Statens råd for funksjonshemmede anbefalte før jul.

Mange departementer jobber med konkrete tiltak for å bedre situasjonen for utviklingshemmede. En interdepartemental arbeidsgruppe har vurdert behovet for ytterligere tiltak som blant annet er knyttet til koordinering og dokumentasjon. I følge avdelingsdirektør Inge Ovesen i Barne- og Likestillingsdepartementet er disse forslagene ennå ikke ferdig behandlet.

Statens råd for funksjonshemmede har for øvrig fått nytt navn og heter nå Statens råd for likestilling av funksjonshemmede. Du kan lese mer om forslagene som departementene arbeider med på rådets nettside www.srff.no

Bøker

Bøker som er utviklet og utgitt med støtte fra "Leser søker bok" opplevde et prisdrøss under kåringen av Årets vakreste bøker nylig.

"Leser søker bok" fikk gull for beste tilrettelagte bok med boka "Vers på tvers" av Anette Diesen i åpen klasse, mens "Sjenanse" stakk av med gull og sølv i to andre kategorier.

Vi gratulerer!

NFU møtte NAV

NFU hadde nylig møte med NAV med direktør Tor Saglie i spissen for å diskutere hvordan man kan få flere utviklingshemmede i arbeid.

På møtet understreket forbundsleder Helene Holand at arbeid er et av de viktige interessepolitiske satsingsområdene for NFU dette året.

– Målet er å få flere utviklingshemmede ut i ordinært arbeid. De skal ikke bare sluses ut i forskjellige VTA-bedrifter. Hittil er altfor mange blitt sendt over på uføretrygd uten at det er blitt vurdert om de kan jobbe. Jeg tror derfor at den obligatoriske arbeids-evne-vurderingen som NAV innfører fra 1. januar neste år kan bli et vendepunkt, sa Helene Holand.

Les mer på www.nfunorge.org

IP

Nærmere ni av ti mener at ordningen med individuell plan (IP) fremmer samarbeid mellom ulike deler av tjenesteapparatet. Det viser en undersøkelse som TNS Gallup har utført på oppdrag fra Helsedirektoratet.

Avdelingsdirektør Lisbeth Myhre i Helsedirektoratet gir i et intervju på www.dok.no uttrykk for at

enkelte kommuner gjør arbeidet med IP vanskeligere enn nødvendig. - Noen lager kompliserte maler. Det fører til at den som planen er til for, får liten innflytelse. De som lager mer åpne prosesser der brukeren kommer til orde, opplever større grad av tilfredshet, sier hun.

Helsedirektoratet har for øvrig

innledet en serie på seks konferanser for å gjøre forskriften om individuell plan mer kjent. I den forbindelse er det utarbeidet et hefte som er kalt "Gjør det så enkelt som mulig", som er lagt ut på den samme nettsiden. Her vises det hvordan IP kan gjøre veien til offentlige tjenester kortere og bistanden mer effektiv.

Bakgrunn

Bakgrunnen for kapittel 4A i sosialtjenesteloven var først og fremst at rettsikkerheten skulle styrkes for enkelte personer med utviklingshemning som i perioder har alvorlige atferdsvansker. En ville komme den uetiske behandlingen med bruk av makt og tvang til livs som det opp gjennom historien har vært uttallige eksempler på.

Kap. 4 - en gryende faglig revolusjon

- Til tross for de mange utfordringene som reises i denne evalueringsrapporten er vår konklusjon at kapittel 4A har bidratt til en gryende faglig revolusjon.

Det skriver Tina Luther Handegård og Hege Gjertsen ved Nordlandsforskning i sin sluttkommentar i evalueringsrapporten ”Kapittel 4A – en faglig revolusjon?” som er utført på oppdrag av Sosial- og helsedirektoratet. De to forskerne mener samtidig at hvis vi skal komme videre og sikre at formålet med kapitlet kan innfris, må det vises ved å sette fokus på utviklingshemmede både politisk og faglig.

Flere av forskernes informanter fra kommunene, spesialisthelsetjenesten og Fylkesmannen mener at kapittel 4 i mye større grad har reformert tjenestetilbudet til personer med utviklingshemning enn ansvarsreformen. De begrunner det med at lovreglene

har bidratt til holdningsendring, økt refleksjon og at det i kjølvannet av kapittel 4A tas i bruk andre og nye alternativer til tvang.

Handegård & Gjertsen beskriver mye positivt som skjer i kjølvannet av kapitlet på en rekke andre områder også. De viser samtidig til at det fra mange hold nå blir påpekt at det er langt igjen, og at en kanskje aldri vil oppleve at lovreglenes formål fullt ut blir innfridd.

Forskerne bekrefter forsker Johs Sandvins tidligere forklaringer på hvorfor arbeidet med å realisere målingene ved ansvarsreformen har gått sent eller står i stampe. De mener at de

samme forklaringene også kan brukes for å beskrive utfordringene man står overfor i realiseringen av målsettingene i kapittel 4A. - Ambisjonene i kapitlet var for høye. Dette må også ses i sammenheng med at tjenestetilbudet til utviklingshemmede har mistet oppmerksomheten etter ansvarsreformen og at deres rettigheter er for svake. Selv om kommuneøkonomien er blitt bedre, er det i liten grad kommet tjenestetiltakere med utviklingshemning til gode. De har i tillegg få faggrupper til å forsvare seg, skriver Hege Gjertsen og Tina Luther Handegård.

Rapporten kan lastes ned på www.nfunorge.org

- Dette vet vi!

- Evalueringsrapporten om kapittel 4A inneholder ikke noe nytt. Det som kommer fram her, har NFU påpekt lenge.

NFUs forbundsleder Helene Holand påpeker at selv om det nå blir dokumentert mindre bruk av makt og tvang overfor utviklingshemmede, skjer det fortsatt altfor ofte.

- Ansattes kunnskap er for lav. Det

gjelder både tjenesteytere, faglige ledere, rådmenn og politisk ledelse. Alt for ofte glemmer man utgangspunktet som er at bruk av makt og tvang er forbudt. Det er forbudt overfor deg og meg og overfor mennesker med utviklingshemning. Kapittel 4A åpner for noen få unntak. I mange av de sakene jeg hører om, forholder man seg imidlertid som om bruk av makt og tvang overfor mennesker

med utviklingshemning er lovlig og at kapittel 4A gir ansatte begrensninger i denne adgangen. Dette er helt uriktig, og det gjør mennesker med utviklingshemning rettsløse. Vi trenger derfor en satsing både på kompetanseheving i kommunene og på fortsatt hyppige tilsyn, presiserer Helene Holand.

ADGANG FØRBUDT!

- Det ble til slutt så mange mennesker som brukte den fine hagen vår som en felles park at brukerne våre ikke ville gå ut. Derfor valgte vi å utstyre porten med kodelås.

Det har vært en lang, vond og opprivende strid om byggingen av bokomplekset med 18 leiligheter for personer med utviklingshemning på Langelandsmoen i Strand kommune i Rogaland. Da faren til en av brukerne på avlastning, Odd Terje Fossmark, oppdaget kodelåsen på porten nylig, ble han ytterligere provosert. Han fikk umiddelbart tak i koden med tanke på å fjerne låsen – men bestemte seg i stedet å forevige den – til skrekk og advarsel.

Daglig leder Mona Danielsen ved Langelandsmoen sier i en kommentar til Samfunn for alle at tilstrømningen av mennesker som slo seg ned i hagen til slutt ble uakseptabel. - Vi har kjøpt inn hagemøbler og trampoline, men måtte til slutt låse av området for at våre brukere skulle få anledning til å bruke dem. Det har imidlertid aldri vært meningen at kodelåsen på porten skulle være en permanent ordning. Plenen i hagen skal sås til – og med så mange mennesker trakkende rundt her, ville den aldri ha vokst til, sier Mona Danielsen.

Like før Samfunn for alle gikk i trykken, var låsen blitt fjernet.

*Uteområdet foran Langelandsmoen bak lås og slå.
Foto: Odd Terje Fossmark*

Småstoff

Inntektsløft for unge uføre

Årets trygdeoppgjør vil gi mange NFU-medlemmer over 18 år som har fått innvilget uføretrygd et inntektsløft på 14 112 kroner i året. Minstepensjonistene vi få noe mer.

Tilleggspensjonen – som har stått uendret i 17 år - økes nå fra 3,3 pensjonspoeng til 3,5 pensjonspoeng. Det betyr at 45.000 unge uføre nå får økt sin pensjon som følge av årets oppgjør. Minstepensjonen økes fra 1,79 ganger grunnbeløpet til 1,94. Enslige minstepensjonister får dermed en økning i sin pensjon på over 16 000 kroner.

- Dette er et historisk løft for enslige minstepensjonister og unge uføre, sa statsminister Jens Stoltenberg og arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen, da de la frem resultatene av trygdeoppgjøret.
- Vi håper dette vi bidra til at unge uføre får en lettere hverdag og bedre levekår, var Vibeke Seim-Haugens umiddelbare kommentar. NFUs generalsekretær deltok i forhandlingene på vegne av SAFO.

Les mer om trygdeoppgjøret på www.saf.no og www.regjeringen.no

Nyttig lesning om viktig overgang

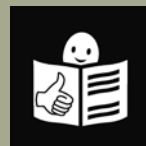
17-årige Signar Haldorsen bor på hybel i Brønnøysund. Han har Downs syndrom.

Han er elev ved restaurant- og matfag på Brønnøysund videregående skole. Signar får opplæring i kokkefaget.

Da han var ferdig med ungdomsskolen i Bindal måtte han flytte hjemmefra.

I 10. klasse skrev han om det i oppgaven "Overgang til skolegang og hybelliv i Brønnøysund".

Signar deler en leilighet i Brønnøysund sammen med en venn. Han har også Downs syndrom. Begge får praktisk hjelp om ettermiddagen, natten og annenhver helg.

Signar Haldorsen (17) fra Terrak i Bindal måtte i likhet med jevnaldrende på ungdomsskolen flytte hjemmefra og bo på hybel for å gå på videregående skole. Denne prosessen kan vi lese mer om i oppgaven "Overgang til skolegang og hybelliv i Brønnøysund", som han skrev i tiende klasse.

Hovedpersonen, som har Downs syndrom, forteller her om hva som ble gjort for å tilrettelegge for flyttingen hjemmefra. En ny tilværelse på hybel og opplæringen som kokk ved videregående skole skulle også fungere best mulig. I samarbeid mellom Signars foreldre og hans ansvarsgruppe ble denne prosessen planlagt over en tre års periode. Signar ble selv trukket aktivt med det siste året. I dag deler syttenåringen en leilighet i Brønnøysund sammen med en ung mann som også har Downs syndrom. Her får de to – som er blitt bestevenner – praktisk bistand på ettermiddag, natt og annen hver helg.

Signars mamma, Bente Haldorsen, skriver i et brev til Samfunn for alle at hun gjerne gir mer informasjon om dette opplegget på telefon 99 57 43 61. Dette er interessant lesning også for andre elever som trenger ekstra bistand og står overfor en ny fase av ungdomstiden.

Signar Haldorsen er elev ved restaurant- og matfag ved Brønnøysund videregående skole

Medvirkning ble neglisjert

Fire personer med utviklingshemning leier leilighet i bofellesskapet "Slottet" i Bømlo kommune i Hordaland. Fem personer leier i bofellesskapet "Maribu" like ved. Dette er selvstendige boenheter med hvert sitt personale.

I mars 2007 foreslo Rådmannen å bygge disse to enhetene sammen med felles oppholdsrom. NFU og alle andre som uttalte seg den gangen gikk i mot en slik institusjon. Enden på visa ble som vi skrev i SFA 5/07 en stor seier for NFU & Co etter et enstemmig kommunestyrevedtak om at Maribu og Slottet skulle pusses opp, få egne

fellesrom og bestå som selvstendige enheter. Dette vedtaket ble imidlertid ikke iverksatt av administrasjonen!

I mars 2008 kom Rådmannen tilbake med den samme saken – uten flere argumenter. Omkamp ble fremmet som hastesak. Hverken NFU, ansatte, pårørende og hjelpeverger, fagforeninger, verneombud eller andre ble informert i forkant – og dermed heller ikke tatt med i prosessen. Med andre ord: Ingen brukermedvirkning. I kommunestyremøtet 31. mars i år ble Rådmannens forslag vedtatt med støtte fra Høyre, KRF og Venstre.

Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet gjorde derimot som sist. De stemte mot Rådmannens forslag.

- NFU gir seg ikke

- NFU Bømlo lokallag vil nå be om legalitetskontroll av kommunestyrevedtaket om å bygge en institusjon av de to bofellesskapene.

Leder i NFU Bømlo, Else Berit Ingvaldsen, sier i en kommentar til SFA at lokallaget nekter å gi seg i denne saken. - Flere av kommunestyrerepresentantene som stemte i mot en sammenslåing av de to bofellesskapene, har overfor NFU i etterkant gitt uttrykk for at de ble svært overrasket over utfallet. En legalitetskontroll vil vise om vi har rett i vår påstand om at Rådmannen i sin saksbehandling har satt den lovpålagte brukermedvirkningen til side. En slik kontroll er en av sikkerhetsventilene vi har i et demokrati når et mindretall har ment at et vedtak eller noe ved

vedtaket var lovstridig, sier Else Berit Ingvaldsen. Samfunn for alle følger saken.

BMK

Legalitetskontroll

Krav om legalitetskontroll skal i utgangspunktet fremmes for det organet som har fattet vedtaket. Hvis Bømlo kommune avviser er slikt krav, kan Fylkesmannen i Hordaland foreta en kontroll av vedtaket på eget initiativ. I kravet om legalitetskontroll må lokallaget redegjøre for hva som ikke har vært gjort riktig som gjør at vedtaket i kommunestyret er blitt ulovlig fattet.

Psykisk lidelse

Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning har nylig spredt en løpeseddel om Nasjonalt fagnettverk om utviklingshemning og psykisk helse. Formålet med fagnettverket er å øke oppmerksomheten, satsingen og utviklingen av helse-tilbudet til personer med utviklingshemning som har psykisk lidelse.

Les mer på www.naku.no

Husleieloven

Kommunal- og regionaldepartementet har utarbeidet informasjonsbrosjyrer om husleieloven. Hensikten er å øke kunnskapen om leieforhold slik at alle som leier og leier ut skal kjenne sine rettigheter og plikter.

Brosjyren er lagt ut på www.nfunorge.org

Små barn

Dagene 3. - 6. september i år bør de som er opptatt av små barn og tidlig intervensjon skrive inn i avtaleboka allerede nå. Da blir det arrangert hele fire større faglige arrangementer om temaet i Kristiansand.

Det kan du lese mer om på www.statped.no

Utryddes fra nærskolen

Elever med utviklingshemning er i ferd med å forsvinne fra nærskolens ordinære klasser. Utviklingen har gått i helt feil retning. På kort tid er elever med utviklingshemning nærmest blitt utryddet fra nærskolen.

Det skriver mor og forlegger Nina Skauge i et leserinnlegg i Aftenposten 28. mai i år. Her viser hun samtidig til at 90 prosent av elevene trolig går i styrkede avdelinger,

spesialskoler eller andre oppsamlinger, beregnet på elever med utviklingshemning.

Bakgrunnen for Skauges innlegg var et innslag på Lørdagsrevyen nylig om et foreldrepar som til tross for skolens råd om spesialskole, lot sin sønn med cerebral parese begynne på nærskolen. Der fortalte guttens lærer om nærskolens begrensede muligheter for å gi ham god nok oppfølging. Etter fire år ga foreldrene opp og lot sønnen gå på spesialskole. I en kommentar i samme reportasje ga avdelings-

direktør Sidsel Sparre i Utdanningsetaten i Oslo kommune blant annet uttrykk for at foreldre selv må ta konsekvensene når de velger å gå mot skolens vurderinger.

– Det at en høytstående embetsperson er så til de grader i utakt med politiske signaler om inkludering av mennesker med funksjonshemning er oppsiktsvekkende, mener Nina Skauge.

Hennes leserinnlegg er lagt ut på NFU Rogaland fylkeslags nettside www.nfunorge.org

- Behov for spesielle skoletilbud i Oslo

- Blant dagens vel 50 000 grunnskoleelever i Oslo-skolen er det noen elever som trenger spesielle opplæringstilbud. Antall foresatte som takker ja til en eller annen form for segregert opplæringstilbud for sine barn, er økende.

Avdelingsdirektør Sidsel Sparre i Utdanningsetaten i Oslo kommune kommer i samtale med Samfunn for alle flere ganger inn på betydningen av et godt skole-hjem-samarbeid i slike saker.

- Det er viktig at foreldre får tilstrekkelig informasjon både om det tilbudet bostedsskolen kan gi og hvilke andre tilbud Utdanningsetaten kan tilby. Dette er nødvendig for at foresatte skal kunne få en reell mulighet til å vurdere et annet tilbud hvis det viser seg at

tilbudet barnet får på nærskolen, ikke er optimalt for den enkelte.

Trivsel avgjørende

På spørsmål om hun er enig eller uenig i at en inkluderende skole er en nødvendig byggestein for å skape et inkluderende samfunn, svarer Sparre at alle elever trenger å være en del av et inkluderende læringsmiljø. - Dette er en viktig faktor uansett hvor eleven får sin opplæring. Opplæringsloven gir alle elever rett til tilpasset opplæring. Elever som er sosialt inkludert i lokalmiljøet og trives der, er ofte tjent med å få spesialundervisning på nærskolen. Det gjelder imidlertid ikke alle. De som av en eller annen grunn ikke blir inkludert, har også rett til et helhetlig, likeverdig opplæringstil-

bud. Trivsel er en avgjørende faktor for læring og oppstår når vi opplever at vi er en del av et inkluderende fellesskap. Både i Oslo-skolen og andre steder vil det til enhver tid være noen elever som vil være tjent med å få et atskilt tilbud for at de også skal kunne utvikle sider av seg som ellers ikke hadde vært mulig.

Etterlyser respekt

Sparre etterlyser større respekt for barn som strever. - I den grad det viser seg at en elev ikke har nytte av et tilpasset opplæringstilbud i ordinær skole, må det vises forståelse for at deres foresatte velger noe annet. Vi møter på den annen side også foreldre som takker nei til spesialundervisning generelt eller i segregerte tilbud spesielt. Foreldrene

skal da ha blitt opplyst om hva opplæringsstilbudet vil innebære for deres barn. Elevene skal uansett få den tilpassete opplæringen de har rett på i følge lovverket.

Atskillig mer krevende er det derimot å møte foresatte som ikke ser eller også benekter at barnet deres har utfordringer som krever ekstra tilrettelegging. Selv om jeg i utgangspunktet er enig i at det er foresatte som kjenner sine barn best, hender det at barnet sett i en helhetlig sammenheng, trenger mer oppfølging på skolen enn deres nærmeste er villige til å erkjenne. I så fall er det vår plikt å formidle vår bekymring for barnets opplæring og utvikling.

Sidsel Sparre understreker samtidig at ingen foreldre skal presses til å akseptere et tilbud i bydekkende spesialgrupper eller spesialskoler. - Jeg er imidlertid gjort kjent med at foreldre har sittet igjen med en slik opplevelse. Hvis foresatte klager på en slik saksgang, rettes denne klagen som oftest til Utdanningsetaten sentralt. Vi kontakter da rektor på den angjeldende skole for å følge opp klagen. Den beste løsningen er imidler-

Avdelingsdirektør Sidsel Sparre i Utdanningsetaten i Oslo kommune.

tid at det oppnås en god dialog og enighet mellom skole og hjem om hvilken løsning som er best for det enkelte barn.

Positiv utvikling

Sparre er ellers opptatt av at den individuelle opplæringsplanen som skal lages i nær samforståelse med foresatte og evalueres to ganger i året, uansett må ligge til grunn for det opplæringsstilbudet eleven skal få. - I dette arbeidet må det tenkes helhetlig og fokuseres på

hvordan skolen best mulig kan utvikle elevens ressurser og muligheter. Det må ikke ensidig vises til elevens svake sider og begrensninger. Tidligere klaget foreldre i større grad på antallet spesialundervisningstimer som ble tildelt for å utføre tiltakene i den enkeltes individuelle opplæringsplan. I dag har de fleste foresatte et større fokus på innholdet i sitt barns opplæringsstilbud. Det er etter min oppfatning en positiv utvikling – ettersom innholdet er den viktigste indikasjonen på kvalitet, understreker Sidsel Sparre.

- En omfattende rapport fra NTNU viser at nesten seks av ti elever med utviklingshemning tas ut av den ordinære klasseundervisningen. I hvilken grad planlegges det nye spesialskoler og andre segregerte tilbud i Oslo-skolen?

- Pr i dag foreligger det ingen planer om å bygge flere spesialskoler. Imidlertid viser årets søkertall at det er behov for å opprette flere byomfattende spesialgrupper, svarer Sidsel Sparre.

BMK

Etterlyser mer respekt for barns rettigheter

- Jeg registrerer at avdelingsdirektør Sidsel Sparre aksepterer at nærskolen ikke kan gi et optimalt tilbud. Det hun her gir uttrykk for er derfor en generell aksept av at elever transporteres bort fra nærområdet sitt til forsterkede skoler og spesialskoler.

NFUs forbundsleder Holand viser i en kommentar til Sparres etterlysning etter større respekt for barn som strever. - Jeg etterlyser større respekt for barn og barns rettigheter. Alle barn har rett til å gå på skolen. Alle barn har rett på skolegang der de bor. Denne retten må respekteres. I Oslo og etter hvert også i andre bykommuner blir denne retten ikke respektert. Man gjør unntakene

til hovedregel. Barn blir overført til spesielle løsninger.

Hvis Utdanningsetaten sentralt i Oslo bare rydder opp i enkeltsakene og ikke har noen strategi for å løse problemet "Hvorfor opplever foreldre at deres barn ikke er velkomne på nærskolen", så forsterker man tendensen til segregering og svekker barnas rett til skolegang på nærskolen. Dette er en problemstilling som Utdanningsetaten i hovedstaden må gjøre noe med. Etaten i Oslo bør i tillegg se nærmere på hvorfor tendensen til å velge et segregert skoletilbud er sterkere på østkanten enn på vestkanten, mener Helene Holand.

NFU Rogaland når fram

NFU Rogaland når fram i arbeidet sitt. Fylkeslaget fikk nylig et positivt svar på brevet sitt til Stavanger kommune. Der påpekte fylkeslaget at kommunens sakkyndige vurderinger ikke er i samsvar med kravene i loven.

I svaret fra kommunen heter det: "Stavanger kommune jobber for å forbedre forvaltningen knyttet til spesialundervisningen. For PPT betyr det at PPT arbeider for at alle sakkyndige vurderinger skal tilfredsstillende lovens krav, jfr. opplæringslova § 5-3."

Bravo!

- Nok ER nok

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

I Samfunn for alle (4/07) brakte vi en større reportasje om attenåringen Lars Erik Frang fra Hamar som hadde gått på skolen i 11 år uten at noen hadde greidd å lære ham å lese. Etter to år på Storhamar videregående skole har Lars Erik fortsatt ikke fått et gyldig vedtak om spesialundervisning.

Her har det vært drevet en form for lesetrening like lenge som ikke fungerer etter Lars Eriks egen og foreldrenes og habiliteringstjenestens oppfatning. Pedagog Jan Ivar Sållmann ved Habiliteringstjenesten i Hedmark har imidlertid utviklet en metode som har ført til at gutten i løpet av halvannet år nå leser som en fjerdeklassing. Sållmann har vært på skolen og de-

monstrert metoden. Skolen nekter imidlertid fortsatt å ta den i bruk. Lars Erik må derfor belage seg på at han også i tredje klasse må trene videre i tre kvarter hver dag hjemme etter skoletid med pappa Erik Frang som får veiledning i habiliteringstjenestens metode.

Skolepolitisk talsmann i NFU Rogaland fylkeslag, Jens Petter Gitlesen, er familien Frangs fullmektig. Han har i et år forgjeves bistått foreldrene for å sikre god spesialundervisning for Lars Erik. Nå mener Gitlesen at nok er nok. - Opplæringen Lars Erik har fått på skolen har vært ulovlig og uten faglig utbytte. I ett år har vi krevd enkeltvedtak, men opplevd manglende samarbeid og trening. Lars Erik har tapt nok. Nå må vi få andre instanser til å styre Lars Eriks opplæringstilbud på skolen. I denne saken har rektor ved Storhamar videregående skole fint lite å vise til, mener Jens Petter Gitlesen.

*Familien Frangs fullmektig,
Jens Petter Gitlesen.*

- Vi ser dette annerledes

- Vi ser dette annerledes og mener vår leseopplæring både er i tråd med intensjonene i Kunnskapsløftet og representerer en mer helhetlig tenkning og tilnærming enn den ene metoden habiliteringstjenesten bruker.

Det sier rektor ved Storhamar videregående skole, Eva Arnseth, i en kommentar til Samfunn for alle. Vi spurte henne om hvorfor skolen nekter å bruke habiliteringstjenestens opplegg, som har gjort at Lars Erik fra ikke å kunne lese eller skrive etter 11 år på skolen, i løpet av halvannet år leser som en fjerdeklassing. Arnseth viser

til at skolen har innledet et samarbeid med habiliteringstjenesten i tråd med Fylkesmannens tilsvarende på klage på enkeltvedtaket for skoleåret 2007/2008. - Sett fra vår side er vi i ferd med å finne ut av hverandres roller og bidrag til elevens beste.

Arnseth viser til at skolen har lang og god erfaring med opplæring av elever med særskilte tilretteleggingsbehov og at tilnæringsmåtene som velges, har gitt gode resultater. - Vi tilstreber en leseopplæring som elevene kan anvende i ulike sammenhenger – for eksempel i yrkespraksis. Skolen bruker

blant annet teori, forskningsresultater og praktiske erfaringer som er kommet fram i prosjektet "Økt læringsutbytte" som skolen deltar i. Dette representerer nyere pedagogisk tenkning. Lesing handler ikke bare om lesetrening i norsktimene med en metode, men om bruk av ulike tilnæringsmåter i et helhetlig perspektiv, i alle fag. Målet er å bidra best mulig til å ruste elevene for framtida i tråd med oppsatte mål i det innsøkte programmet, alle basisferdighetene, prinsipper for opplæringen og andre overordnede lover og forskrifter og politiske vedtak for videregående opplæring. Dette gjøres innenfor de

ressursmessige rammer skolen har til rådighet.

På spørsmål om hva hun da har å si til misnøyen som både Lars Erik selv, hans foreldre, familiens fullmektig og habiliteringstjenesten har overfor skolens opplegg, svarer Eva Arnseth at skolen har hatt møter med de involverte; foreldre, habiliteringstjenesten og PPT og blitt enige om hvordan Fylkesmannens tilsvaer på klage fra foreldrene skulle følges opp. - Derfor undres jeg over det som her hevdes, svarer Eva Arnseth.

Hun påpeker samtidig at hun har spurt Fylkessjefen for videregående opplæring som har ansvaret for særskiltinntaket, om når elevene og skolene får beskjed om inntaket for skoleåret 2008/2009. - Etter planen vil elevene får svar i slutten av mai måned. Deretter vil skolene få oversendt listene. Når denne lista foreligger, vil skolen starte sitt arbeid med å utforme enkeltvedtak, påpeker Eva Arnseth.

10 Tilsyn med spesialundervisningen

Et problem for rettsikkerheten

Rapportene fra årets nasjonale tilsyn med spesialundervisning og tilpasset opplæring viser at det fortsatt er få gamle opplæringsloven stort sett brytes når det gjelder de svakeste elevene. Slik har det vært siden de fikk lov til å gå på skolen.

TEKST OG FOTOS: BITTEN MUNTHE-KAAS

- Resultatet av forvaltningsgjennomføring av tilsyn med spesialundervisningen representerer et rettsikkerhetsproblem. Det er utvilsomt hvor lite kompetente skole-Norge har både når det gjelder forvaltningsrett og skolelovgivning.

Leder av NFUs opplæringspolitiske utvalg, Steinar Sandnes, tror likevel ikke at dette springer ut fra vrang vilje. - Dette handler derimot om at både kommuner og fylkeskommuner som skoleier ser ut til å mangle kunnskap om hvor viktig det er å kjempe og forvalte loven på riktig måte. Det kan enten gjelde regler for sakshandling eller samarbeidsrutiner både internt på skolen og i forholdet til foreldre. Det handler også manglende forståelse for hva som skal avgjøre om tilpassningen av opplæringen er av en slik karakter at det utløser et enkeltvedtak. Begrepet "tilpasset opplæring" er forresten så diffus at anstøtte i skoleopptaket kan bruke det akkurat slik de vil. Og det gjør de!

Sandnes har liten sans for oppvekstsjefen som sås seg på bystas og tror han er stor når han får prosenten på enkeltvedtak ned fra 17 til 2. - Noen skryter til og med av at de ikke opererer med enkeltvedtak lenger. Begrunnelsen er at den tilpassede opplæringen er blitt god nok. Da roper jeg etter tilsyn og fylkesmann!

Når slike lovbrudd blir avslørt, får vi til og med høre om en fylkesundervisningsdirektør i Møre og Romsdal som ikke opplever tilsynsrapporten som "masiv kritikk", og at det ikke bør overraske

Leder av opplæringspolitiske utvalg, Steinar Sandnes.

noen at vi ikke greier å oppfylle de mange og store kravene som stilles på dette området godt nok! De overrasker meg at det sitter en direktør på toppen av et system som ikke ser ut til å kunne gjennomføre de mest elementære skolebehandlingsreglene i systemet sitt. Jeg burde kanskje gi uttrykk for letelse når han samtidig gir uttrykk for at ikke noe av det som blir gjort, er uforsvarlig. Men det gjør jeg ikke!

Kanskje enda verre er det at fylkesmannen som selv har gjennomført dette tilsynet, heller ikke er overrasket over at fylket ennå ikke har på plass et system som er godt nok. Og så kan vi si at det er store og kompliserte krav som skoleierne pålegges å oppfylle. Det gjør meg virkelig bekymret, understreker Steinar Sandnes.

Han viser også til fylkesmannen i Hedmark som har gitt sin fylkeskommune

avvik. - Det er imidlertid viktig å se BAK antallet avvik og hvilke reelle lovbrudd på loven som dermed blir avdekket. Det er lite informativt hvis et avvik igjen inneholder opp til flere lovbrudd eller "kreative" tolkninger. De som lurer på om de to fylkene jeg her har nevnt er unntakene eller regelen, bør gå inn på fylkesmennenes hjemmesider og se selv. Det er lite lystelig lesning!

- Er det forskjyll på resultatene i grunnskolen og videregående skole?

- I form og innhold skiller tilsynsrapportene fra grunnskolen seg i liten grad fra det som skjer i videregående. Gjennomgående er det den grunnleggende mangelen på kjennskap til lovdokument som gjør seg gjeldende også her. Det samme gjelder etter min mening den grunnleggende mangelen på forståelse av "lovens ånd" som sier at byråkrater skal sørge for at borgerne får ta ut rettighetene sine - slik loven sier. I stedet har vi foreldre som bruker hele sin kreative sans på å avgrense rettigheter, formulere uforsvarelige begrunnelser og avvise brukermedvirkningen. Jeg er klar over at det finnes unntak - men det er unntakene som skulle ha vært regelen, presiserer Steinar Sandnes.

NFU vil følge opp

Han understreker at NFU vil følge opp tilsynsviser både i Råder for innledende opplæring, samt i forbundets opplæringspolitiske utvalg og ute i fylkeslagene. - I og med at Utdanningsdirektoratet har bestemt at spesialpedagogikken skal være grunnstoff for tilsyn neste år, får vi gjennom til å stå i prosessen over tid. Det skal myndighetene få merke, lover Steinar Sandnes.

Tilsyn med spesialundervisning

Hver dag driver pappa Erik Frang lesetrening i habiliteringstjenesten for utarbeides i hjemmet - etterom skolen har netter å bidra med det

Nektes effektiv lesetrening i skolen

- Helt siden Lars Erik begynte på skolen har vi kjempet for videregående skole hitil har brukt for å nekte å bidra til at han skal få lesetrening som er utviklet av habiliteringstjenesten i Hedmark i skoletiden, er at dette opplegget ikke er i tråd med egne planer.

Det er en både trist og opprørende historie pappa Erik Frang i Riddabu uttrykker for Hamar forteller til Samfunn for alle som sønnens skoleopplæringsleder. Lars Erik har hatt spesialfag og assistent på skolen mer eller mindre siden han gikk ut av barnehagen. Kompetansen som har vært satt inn, har imidlertid vært for dårlig.

Frang viser til at ufanget mye tid i alle disse årene er blitt brukt på meningsløse leser som fortsetter lesing og skrivning som Lars Erik ikke mestrer.

I skoletiden var det ellers i hovedsak trosser, forskjellige praktiske gjøremål som snekring og annet forfaldende arbeid på skolen som stod på dagsorden. Les- og skriveopplæring var det derimot lite av. Lars Erik fikk få venner og ble stadig mer ensom og sjeneret. Han drev med sitt - mens klassekameratene gjorde andre ting. Foreldrene forville, men fikk gang på gang beskjed av PP-konferansen om at de

fikk være tålmodige, vente og se. Det ble sagt at Lars Erik "trengte tid på å bli seg med lesingen og skrivningen" også. Etter hvert kom de klager over at gutten var mangelaktig. Han ble gradvis mer frustrert og vanskelig å ha med seg i gjete, var redd for å danne sammen med fremmede. Det endte med at Hamar-gutten gikk ut av ungdomsskolen uten å kunne tilkaka, håndtere penger, lese eller skrive narver sin.

Det går bedre nå

Men etter at voksenhabiliterings-systemet kom inn i bildet da han fylte atten og lesepøplæringen med pedagog Jan Ivar Sällman begynte for (i skrivende stund) tre måneder siden, går alt så mye bedre. Da Samfunn for alle var på besøk, leste Lars Erik blåse annet små stykker. Allerede da leste han ca. et tusen ord pr. dag.

- Hva gjorde Lars Erik andre året på videregående?

- Han gikk i firegrunnsustellinjen der de lærer en del om fogg og dagliglivets aktivitet og skriveopplæring, ble det i tillegg skolefor foreldre i det andre året.

Her blir samtalene sønens som hitil har - Jeg hjelper de and forskjellige ring, og men av dem. Seke å gi det, stives jeg å så få, sier Lars Erik.

I sin tredje år på videregående har han forholdsvis god prosjekt, tilrettelegger det gir mulighet kantine eller med pvaer. Pappa Erik Frang - Når han skal skrive, vil livet hans vil gi Lars Erik mer

Faksimile fra Samfunn for alle nr. 4 2007

- Skolen har ikke bedt om vår hjelp

- Storhamar videregående skole har ikke bedt om vår hjelp. Vi kan ikke se at skolens "helhetlige" opplegg har gitt Lars Erik nevneverdige ferdigheter i å lese heller.

Pedagog Jan-Ivar Sällman ved Habiliteringstjenesten i Hedmark påpeker at skolen ikke har kunnet dokumentere effekten av sin leseopplæring. - Vi kan ikke se at den helhetlige tenkningen har gitt gutten slike ferdigheter. Det kan for så vidt ikke de tidligere skolene han har gått på heller. Vi har derimot ukentlige data fra januar 2007 som dokumenterer fremgang til dags dato. Vi har også beskrevet helt konkret, pragmatisk og rent metodisk hvordan leseopplæringen skal foregå, i tillegg til at vi har gitt far veiledning en gang pr. uke.

Sällman betegner det samtidig som et

problem at habiliteringstjenesten ikke har vært en "formell part" i denne saken. - Skolen har ikke bedt om vår hjelp. Foreldrene har derimot gjort det i tillegg til å be oss om å veilede skolen for at skolen skal ta i bruk vår metode.

Habiliteringstjenesten har for øvrig ikke offentlig uttalt seg om sin "misnøye" med skolens opplegg. Det er ikke vårt mandat å mene mye om det. Vi er derimot blitt innlemmet som part i saken ved at fylkesmannen har bedt oss samarbeide med skolen.

I forbindelse med dette har vi derfor deltatt på møter for å samarbeide. Vi skrev i april i år et referat der vi vurderer løsningen som ble valgt som minnelig, men ikke optimal. I det samme referatet anbefaler vi at leseopplæringen bør foregå etter "vår" metode. Vår argumentasjon for

det er at Lars Erik har utbyttet av den. Argumentasjon om faglig forankring, ideologi og all annen metodikk er underordnet argumentasjonen om at gutten lærer å lese ved hjelp av den individuelle tilretteleggingen vi har foretatt, presiserer Jan-Ivar Sällman.

Pedagog Jan Ivar Sällman

Den inkluderende skolen trues

AV: DAGLIG LEDER BETTINA TORVIK

SAFO jobber for at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha like rettigheter og muligheter til deltakelse i samfunnet som andre. Skole er en hovednøkkel for å komme dit. Derfor jobber SAFO aktivt for å få igjennom sitt skolepolitiske syn til både departement, direktorat og politikere:

- Alle elever sikres opplæring ut fra egne forutsetninger og behov på alle nivåer i skoleverket og innenfor de samme organisatoriske rammer som alle andre.
- Undervisningslokalene og IKT skal være universelt utformet.

I april hadde SAFO, med Helene Holand i spissen møte med Gerd Janne Kristoffersen, som er skolepolitisk leder i DNA og regjeringspartienes fraksjonsleder i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen.

I møtet med Gerd Janne Kristoffersen berettet SAFO om at våre organisasjoner ukentlig får sterke signaler om at den inkluderende skolen trues. Elever med nedsatt funksjonsevne drukner ofte i den kommunale forvaltningen. Sentraladministrasjonens forhold til opplæring er knyttet til kostnader og kapasitet, og i mange tilfeller gjelder dette også PP-tjenesten. Rektor er virksomhetsleder som ofte vurderes etter budsjett disiplin, hvor lojaliteten er knyttet til kommunens forvaltning og ikke til eleven. Våre barn får ikke den undervisning de ifølge loven har krav på.

Ifølge Gerd Janne Kristoffersen benyttes dette som argument fra andre partier om at segregering og forsterkede skoler er best, riktig og økonomisk. SAFO mener at det vil gi et signal om at det er noen barn som ikke passer inn i fellesskapet. Det skaper verken aksept eller toleranse og reduserer muligheten for likeverdig deltakelse for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Derfor krever SAFO at

- 1 alle funksjonshemmede må sikres en likestilt tilgang til opplæring og utdanning på sin nær skole. De skal ikke automatisk sluses inn i forsterkede skoler.
- 2 individuelle rettigheter som sikrer rett til klageadgang må opprettholdes.
- 3 alle skolebygg må være universelt utformet og gi lik mulighet til tilgang.
- 4 elever med funksjonsnedsettelse må sikres smidige overganger mellom opplæringsinstitusjonene.
- 5 funksjonshemmede må sikres nødvendige hjelpemidler i hele utdanningsløpet.
- 6 alle barn må sikres et likeverdig tilbud i barnehage og SFO.
- 7 elever med funksjonsnedsettelse må sikres lik mulighet til å velge videregående utdanning og skole ut ifra egne forutsetninger og ønsker.
- 8 funksjonshemmede må sikres like muligheter som andre til livslang læring og ha samme rett til opplæring i voksen alder.

Mer info fra møtet på SAFOs nye hjemmesider fra 1. juni 2008: www.saf.no

“Bli kjend i kyrkja”

Kurset “Bli kjend i kyrkja” ble nyleg arrangert i Bremnes kyrkje i regi av kyrkja i Bømlo, kommunen og NFU.

Under leiing av sokneprest Gunnvald Bjotveit fekk dei 11 kursdeltakarane lære meir om si kyrkje, om korleis kyrkjeåret er inndelt og om fargebruken knytt til dette, om kven som gjer kva i kyrkja, om rituala knytt til dåp og nattverd m.m.

Kurset var delt inn i fire delar, med eit tema per kveld: Kyrkjeåret, Dåpen, Påske og Nattverd. Bjotveit formidla budskapet på ein fin og jordnær måte, og fekk alle deltakarane til å kjenna seg like viktige. Etter kvar undervisningsøkt var det sosialt samvær med kveldsmat i kyrkja.

Under heile kurset har nokre av dei tilsette teke bilete og eit utval av desse vil verta samla i eit kurshefte. Bjotveit og diakon Anne Steinsbø lova og person-

leg å koma på besøk til kursdeltakarane og dele ut desse.

HELSEING FRÅ GRO ANITA MELING

Harald Steinsbø og sokneprest Gunnvald Bjotveit. Foto: Audny Gjelsvik Johnsen.

Media barnsliggjør utviklingshemmede

- Det at media stigmatiserer og barnsliggjør utviklingshemmede vitner om manglende respekt og mangel på omtanke.

Det sa NFUs forbundsleder Helene Holand i et intervju med NRK nylig. Hun ble da bedt om å kommentere uttalelser fra fagpersoner som over tid har fulgt mediebildet tett.

Førsteamanuensis Lisbeth Morlandstø ved Høgskolen i Bodø er en av dem. Hun viser til at denne formen for diskriminering kommer tydeligst fram når personer med utviklingshemmede blir omtalt sammen med personer uten.

- Det er påtagelig når utviklingshemmede bare blir omtalt med fornavn mens andre voksne kilder blir titulert med fullt navn og tittel i samme sak, sier Lisbeth Morlandstø.

NFUs forbundsleder mener at dette avspeiler holdninger til utviklingshemmede i samfunnet.

- Mange tenker ikke over at de har med voksne mennesker å gjøre. Jeg kjenner flere personer med utviklingshemning som føler seg såret over det, presiserer Helene Holand.

Les mer på www.nfunorge.org

Mer fosterdiagnostikk enn tilatt

Fosterdiagnostikk er kun tillatt ved godkjente norske sykehus – som årlig må rapportere om sin virksomhet til Sosial- og helsedirektoratet. Dette gjelder ikke rutinemessig 18-ukers ultralyd, som tilbys alle gravide kvinner. Likevel tyder mye på at fosterdiagnostikk forekommer i større grad.

Sosial- og helsedirektoratet har mottatt opplysninger om at medisinsk-genetiske avdelinger ved våre store sykehus får henvist et ikke ubetydelig antall kvinne som har fått utført nakkefoldsundersøkelse og dobbelttest. I en artikkel i Dagens Medisin heter det at dette blant annet har ført til at direktoratet har sendt ut et brev til Allmennlegeforeningen og Norsk gynekologisk forening. Her presiseres loven, og direktoratet minner om retningslinjene.

Les mer på www.dagensmedisin.no Artikkelen er også lagt ut på www.nfunorge.org/rogaland

“Dyrt og lukket”

Ressursenter for omstilling i kommunene med utvikling av omsorgstjenesten som spesialområde (RO) har fulgt utviklingen i kommunene når det gjelder tilbud til mennesker med utviklingshemning siden starten i 1989. I NAKUs magasin “Utvikling” (3/08) skriver rådgiver Brit Bakken i en artikkel at mange kommuner nå opplever de økonomiske rammene som knappe i forhold til de lovpålagte tjenestene som kommunen har ansvar for.

Interesserte kan lese artikkelen på www.naku.no

Førsteprioritet

“Arbeid for funksjonshemmede er det feltet som ligger mitt hjerte nærmest. Sysselsettingen i Norge er rekordhøy. Men i en gruppe er det ingen positiv utvikling. Bare 46 prosent av funksjonshemmede er yrkesaktive, mot 75 prosent av befolkningen for øvrig. Dette er den eneste gruppa der yrkesdeltakelsen ikke øker og det er bekymringsfullt.”

(ARNHILD HOLSTAD, NYUTNEVNT NESTLEDER I STATENS RÅD FOR LIKESTILLING AV FUNKSJONSHEMMEDE)

Idrett

Norges Idrettsforbund har utarbeidet en ny brosjyre med over 40 gode eksempler på hvordan ulike aktiviteter for funksjonshemmede kan etableres og tilrettelegges i idrettslag.

Les mer på www.idrett.no

Leserinnelegg

Eget ombud for psykisk utviklingshemmede

AV KAI ZAHL

Sammen med Kåre Willoch har undertegnede tidligere fremmet et forslag om å opprette et eget ombud for psykisk utviklingshemmede. Forslaget ble støttet av både Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti. I forrige utgave av Samfunn for Alle ble det hevdet at Helene Holand setter spørsmålsteget ved hvor et slikt ombud skal stille seg i forhold til allerede eksisterende ombud. Hun trekker frem flere konkrete eksempler; skal saker omhandlende små barn for eksempel fremmes for et slikt ombud eller av det eksisterende barneombudet? Hva med helsesaker som ville hørt inn under pasientombudsordningen?

Min oppfatning er som følger: Barneombudet skal fremme ALLE barns interesser i samfunnet. Pasientombudet skal likeledes ta standpunkt til saker omhandlende ALLE typer pasienter. Men det som skremmer meg er at det er “ombudet selv som avgjør om en henvendelse gir tilstrekkelig grunn til behandling”, som det står skrevet i Barne- og likestillingsdepartementets dokumenter om barneombudets mandat.

Med mange bevis for utallige overgrep mot psykisk utviklingshemmede, tør jeg påstå at kunnskapen om målgruppen ikke nødvendigvis er den beste hos ombudene generelt. Derfor mener jeg det må være en stor fordel å ha et eget ombud for psykisk utviklingshemmede, som er i besittelse av god kunnskap og spesialkompetanse om dem det hele dreier seg om. Slik vil forhåpentligvis deres interesser fanges opp og tas på alvor. For meg blir det dermed et paradoks at de utviklingshemmedes egen interesseorganisasjon, NFU, med Helene Holand i spissen, går i mot en ordning som garantert ville gitt de utviklingshemmede flere rettigheter og bedre levekår.

Eli Nervik

Eli Nervik ble bisatt en vakker vårdag i Havstein kirke i Trondheim. Hun døde 3.april, bare 52 år gammel. Bjørn og de tre barna Tone, Terje og Marcus tok farvel med en kjær mor og ektefelle.

Eli har brukt mye av livet sitt til å arbeide for mennesker som har utviklingshemning og deres pårørende. Hun begynte som tillitsvalgt i Trondheim Lokallag i 1980, og ble så valgt inn i Sør-Trøndelag fylkesstyre. Hun var initiativtakeren og fikk startet opp Dalgård Skoles Musikkorps i 1987. Korpset feiret 20-års jubileum i fjor, og er fortsatt aktivt og populært.

I 1991 ble Eli ansatt som sekretær i fylkeslaget i 50 prosent stilling. Som fylkessekretær var hun motoren og NFU sin stemme i hverdagen. Eli var gløddende engasjert i arbeidet for at mennesker med utviklingshemning skal ha samme rettigheter i samfunnet som alle andre. Hun var opptatt av at vi i NFU skal være en støtte for hverandre. Eli

var et varmt medmenneske. Første gang jeg møtte henne, hadde jeg nettopp fått et barn med stor utviklingshemning. Da jeg ringte fylkeslaget, var det Eli som svarte. Hun kunne svare på så mange spørsmål, og hun kunne fortelle hva vi kunne få av hjelp og hvor vi skulle henvende oss. Og det viktigste: Eli var en god lytter. Jeg fikk lov til å øse ut bekymringer og frustrasjoner til en som lyttet og forsto.

Det har nok vært mange både redde, frustrerte og sinte foreldre som Eli har lyttet til og hjulpet. Hun har også vært der for ungdom og voksne som selv har utviklingshemning. Hun var en de kunne snakke med, en som kunne gi råd og hjelp og som brydde seg om dem.

På kurs og samlinger i NFU var Eli alltid opptatt av at alle skulle være med i det sosiale fellesskapet. Ingen måtte bli sittende alene – og ofte var hun nok den siste som gikk til sengs.

I 2003 ble stillingen som fylkessekretær nedlagt på grunn av økonomien i fylkeslaget. Men Eli var fortsatt like engasjert i arbeidet for at utviklingshemmede skal ha gode levekår.

Når jeg tenker på Eli, ser jeg for meg to gnistrende øyne og et varmt smil. Hun var så omtensksom. Hun hadde også de samme utfordringene å jobbe med hjemme, som vi andre. Likevel hadde hun tid og omtanke for så mange rundt seg. Eli står som et forbilde for det vi i NFU jobber for og tror på.

Etter Elis ønske ble det gitt en minnegave til NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag i forbindelse med hennes bisettelse. Fylkeslaget er takknemlig for dette, og vil bruke gaven til gode for våre medlemmer.

Takk for alt, kjære Eli!

*For NFU Sør-Trøndelag,
Astrid Ingdal*

Inger Johanne Hagen

Vi er blitt kjent med at vår tidligere arbeidskollega døde fredfullt på Ahus 21. april. Hun ble 57 år.

Inger Johanne fikk et midlertidig engasjement i Sosialdepartementet i 1977. Dette engasjementet førte til fast ansettelse i departementet. Arbeidsforholdet varte i 25 år, inntil helsen sviktet for fem år siden.

Inger Johanne var innskrevet som pasient og beboer i Helsevernet for psykisk utviklingshemmede, best kjent som HVPU, da hun begynte i departementet. Dette var mange år før Ansvarsreformen, eller reformen for mennesker med utviklingshemning. Inger Johanne var en av de kvinnene og mennene som en periode av sitt liv ikke hadde fått noe annet valg enn institusjonen Emma Hjort. Men gjen-

nom sin synlige deltakelse i samfunnet og arbeidslivet fikk hun være med på å bryte vei for reformen som skulle komme. Inger Johanne gjorde mang en skepsis til skamme. Hun bevisstgjorde kolleger på verdiene i Ansvarsreformen. Etter hvert flyttet hun til Jessheim, hvor familien kom fra. Reisen til arbeidet hver dag ble lang, men Inger Johannes utholdenhet var stor.

Vi som arbeidet sammen med Inger Johanne, husker henne som en trofast og hyggelig medarbeider. Hun var fleksibel nok til å greie de ulike omorganiseringer, med nye personer å forholde seg til og med nye hjelpemidler i kontorarbeidet. Samtidig var hun opptatt av orden og rettferdighet. Alle travle medarbeidere måtte pent vente på sin tur i køen ved

kopimaskinen. Her gjorde hun ikke forskjell på rang. Til gjengjeld tok hun gjerne over kopijobben for den som ikke orket å vente selv. Så lenge helsen tillot det, ytet hun velvillig service i mange praktiske oppgaver.

Vi er glad for at vi fikk være Inger Johannes medarbeidere. Hun var viktig og verdifull for oss som var hennes kolleger gjennom mange år. Hun lærte oss at uansett hvor travelt vi har det og hvor viktige vi synes at vi er, så er det til syvende og sist det å være menneske som betyr mest, det å ha tid for hverandre og være til for hverandre.

*For tidligere medarbeidere i
Sosialdepartementet,
v/Jorunn Opsahl og Mette Andrea Jensen*

 Akershus	 Oppland
Kompetanse og Aktivitetsenter Tlf: 63 93 08 95 Bahusvegen 2030 Nannestad	Valdres Graveservice 2900 Fagernes Mob: 909 44 360
 Buskerud	S & B Stenersen 2636 Øyer Tlf: 976 56 897
Lund & Reistad AS 3350 Prestfoss Tlf. 32 71 03 91	Malerrull'n AS 2900 Fagernes Tlf:61 36 66 66
Byggpartner Arne Hvamb Sexesgt 20, 3616 Kongsberg Tlf: 932 12 077	Samarbeidene Revisorer AS Gjøvik Tlf: 400 34 100
Tom's Elektrotavler Sætre Tlf: 32 79 60 07	Oppland Byggconsult AS Strandgt. 13C, 2815 Gjøvik Tlf: 61 13 91 00
Are Bråten Brønn og Energiboring 3359 Eggedal Mob: 48 00 87 71	HADELAND BIL AS 2713 Roa Tlf: 61 32 21 00
Eiker Isolering v/John Fagerhøy *Støtter NFU's arbeid*	Ole Andreas Haadem Byggtapetserer og Maler Mob: 951 43 861
Midt Nett Buskerud Nedmarken - 3370 Vikersund Tlf. 32 78 32 78	<i>Anonym Støtte</i>
Tømremester Ole Bjørn Simensen Dagali, 3580 Geilo Tlf. 915 97 535	 Sør-Trøndelag
Partner AS •alt innen kontor og data •innstallasjon og service Tlf. 32 27 35 40	BeWi Produkter AS Hamarvik- 7263 Hamarvik Tlf:72 44 88 88 Fax: 72 44 88 99
Golberg AS Aut. mask. entreprenør 3550 Gol Mob. 481 52 210	Melhus Banken Tlf: 72 87 80 00 www.melhusbanken.no
Tangen Automasjon AS *Effektivt og rimelig* www.flisfyring.no	 Vest Agder
SPAR Noresund *Ønsker NFU lykke til med lokalt arbeid*	Byggmester Ragnar Mjøland Nodeland 916 99 911* Til å stole på*
 Hedmark	
Brødr. Skolbekken Malerforretning A/S 2120 Sagstua - Tlf:952 77 949	 Telemark
 Møre og Romsdal	 Oppland
Sykkylven Maskinering AS • Produsent av verktøy og maskiner • www.sykkylvenmaskinering.no	BANDAK AS Tlf. 35 94 66 00
 Nord-Trøndelag	Tagmøbler Lena 2850 Lena Tlf. 611 60 323 Fax. 611 61 723
Verdal Kommune Tlf: 74 04 82 00	AS Gran ASVO 2750 Gran Tlf. 61 33 94 70
	isola www.isola.no

Lett å legge - lett i vekt...

 Nexans
Nexans Norway AS
- din varmekabel leverandør
www.nexans.no

 ING. HALLÅS AS
RÅDGIVENDE INGENIØRFIRMA ELEKTROTEKNIKK
ELVERUM LILLEHAMMER
Tlf: 62 41 75 55 Tlf: 61 27 97 50

Bertel O. Steen
Gjøvik Tlf:61 14 61 00
www.vashedopp.no

Ole Dagsveen
Dagsveveien 61, 2618 Lillehammer
Tlf: 481 59 395

Kvekroken
Entreprenør AS
2667 Lesja Verk
Mob:906 99 449
E-post:krokrudk@online.no

 <p><i>Akershus</i></p>	 <p><i>Buskerud</i></p>	 <p><i>Finnmark</i></p>	 <p>ATS TYSSEFALDENE VANNKRAFT - REN ENERGI 5770 Tyssedal. Tlf. 53 65 30 00 - Fax. 53 65 30 01</p>
<p>Sæther Elektriske A/S Nittedalsgt. 31, 2000 Lillestrøm Tlf: 63 80 40 60 Fax: 63 81 04 50</p>	<p>price Laveste pris inn, laveste pris ut. KROKSTADELVA - Tlf: 32 23 10 80 - ÅPENT 10 - 20 (18) www.lagerbutikk.no</p>	<p>Sletten Finnmark *rådgivende ingeniører* Tollbugt 7, Vadsø *Støtter NFU Lokalt*</p>	 <p><i>Møre og Romsdal</i></p>
<p>Ing. H. Asmyhr AS Hvamsvingen 10 2013 SKJETTEN Tlf. 64 83 45 50 Fax. 64 83 45 55</p>	<p>BygdePosten -midt i Buskerud</p>	<p>Alta Kraftlag a/l Markvn.46, 9509 Alta Tlf: 78 45 09 00</p>	<p>Ekornes Møbler Bankv. 14, 6200 Stranda Tlf. 70 25 52 00</p>
<p>FAGFOLK VELGER WÜRTH Alt innen skruer, verktøy og kjemi Würth Norge AS Mortev. 12, 1481 Hagan Tlf. 67 06 25 00-Fax: 67 06 27 17</p>	<p><i>Enda penere bil</i> Hoff Bilpleie www.hoffbilpleie.no</p>	 <p><i>Hedmark</i></p>	<p>Hedalm Anebyhus Forde Ålesund Molde Fellestelefonnr: 62 58 00 00 www.hedalm-anebyhus.no</p>
<p><i>Wøiens</i> Regnskapskontor AS P.b 47, 1371 Asker Tlf: 66 76 50 50</p>	<p>Eiker Bladet Grunnlagt 1991 Kommer ut hver onsdag i Øvre og Nedre Eiker Tlf. 32 87 20 23 - Fax. 32 87 20 24</p>	<p>Elverum Kommune 2418 Elverum Tlf:62 43 30 00 Fax:62 43 31 00 www.elverum.kommune.no</p>	<p>Høgskolen i Molde Studier innen helse, logistikk, informatikk, økonomi, samfunn, transportøkonomi Tlf. 71 21 40 00 www.himo.no</p>
<p>COOP Hagan mega Åpn. tider: 9-21 (9-18) 1481 Hagan • Tlf. 67 07 70 79</p>	<p>SVIDAL MAXITAXI OG TURBILSERVICE 3430 Spikkestad Tlf: 93 21 77 70</p>	<p><i>Sikkeland's</i> Regnskapskontor Elvarheimgt.10, 2408 Elverum Tlf: 62 41 08 60 Fax: 62 41 03 68</p>	<p>MØRE TRAFØ *Vi støtter NFUarbeidet* Les om oss på: www.moretrafo.no</p>
<p>T.R. ELEKTRO AS Innehaver: Torry Ringkilen Autorisert el. installatør Tlf. 64 87 16 45 - Fax 64 87 16 47 Mob. 908 48 815 Adr.: Søndre Ski Gård, 1400 Ski</p>	<p>Eiker Husbygg entreprenør, tømrer og murer John Richard Øen 916 38 810 Erik Brekka 906 87 311</p>	<p>Løten Kommune Kildeveien 1, 2340 Løten Tlf: 62 59 30 00 Fax: 62 59 30 01</p>	 <p><i>Nordland</i></p>
<p><i>Hafslund</i> Fjernvarme AS 2060 Gardermoen Tlf: 63 97 84 44</p>	<p>BRØDRENE MYHRE BRØNNBORING Autorisert entreprenør Brønnboring Pb. 1106, Flattum, 3501 Hønefoss Tlf. 32 11 44 80 Fax 32 11 44 81</p>	<p>Brødr. Stenskjær A/S 2120 Sagstua Tlf. 91 74 22 45 90 61 54 29/90 61 54 30/90 87 82 01</p>	<p>NAV Hjelpemiddelsentral Nordland, Håkon VIIg 98, 8003 Bodø Tlf: 75 42 67 00</p>
 <p><i>Aust-Agder</i></p>	<p><i>Amistar Buss</i> Amistar BUSS DA 3474 Åros - Tlf: 31 28 99 12 Vi skreddersyr din reise www.turbusskontoret.com</p>	<p>Sparebanken HEDMARK Storgt. 26, Pb.261, 2402 Elverum Tlf: 62 43 50 00 Fax: 62 43 50 50</p>	 <p><i>Nord-Trøndelag</i></p>
<p><i>Ellengård</i> Arbeidssenter Serviceboks 650, 4809 Arendal Tlf: 37 00 68 88</p>	<p>Eiker Rørsenter AS Din Rørlegger støtter NFU Ring oss: 32 27 04 70</p>	 <p><i>Hordaland</i></p>	<p>Trønder-Avisa - levende engasjert. www.t-a.no</p>
 <p><i>Sør-Trøndelag</i></p>	<p>Aasand Regnskap AS 3359 Eggedal Autorisert Regnskapsførerselskap Eggedal: Tlf. 32 71 18 50 Prestfoss: Tlf. 32 71 23 16 N.A.R.F.</p>	<p>Haugesund Sparebank Avd. Bømlø 5443 Bømlø Tlf. 53 42 60 70 - Fax. 53 42 60 71</p>	 <p><i>Vestfold</i></p>
<p>Veidekke P.b.6100 Sluppen 7435 Trondheim Tlf: 73 82 35 00</p> 	<p>Eiker Eiendomsutvikling AS *Besøk websiden vår i dag og les om De nye boligene* www.eiker-eiendomsutvikling.no</p>	<p>HØYER ODDA as INGENIØR OG ENTREPRENØRFORRETNING Eitheim Industriområde Tlf. 53 64 80 80</p>	<p>Odd Gleditsch AS Støtter NFU Les www.gleditsch.no</p>

JOHANSEN

FLIS & MALERSERVICE

Utfører alt innen:
FLISLEGGING
GULVBELEGG
MALINGSARBEID
 Ute og inne

Lykkja
 2636 ØYER

Telefon:

913 63 443

E-post: vwaj@online.no

ALT I TRANSPORT

KAUGERUD TRANSPORT AS

Telefon: 32 71 46 76
 Fax: 32 71 47 93
 3359 Eggedal

TAKSERING
TILSTANDSVURDERING
PROSJEKTLLEDELSE
BYGGELEDELSE

A.L.Høyer a.s

v/Reidar Hagen
 Rådg. ing. MRIF
 Takstmann RIF/MNTF
 Lysgt. 12 - 1482 Nittedal
 Tlf. 23 27 80 04 / 67 07 18 62
 Mob. 924 82 844

TAK OG BLIKKARBEIDER

KETIL PEDERSEN

Bjastad - 1408 Kråkstad

TLF: 64 86 38 97
 Mobil: 90 79 93 28

MED EGEN
LITEN TAKBUTIKK

Elkjøp Stormarked AS

Fagernes Tlf: 61 36 29 90
 Dokka Tlf: 61 11 05 61
 Hadeland Tlf: 61 33 65 80
 Sogn Tlf: 57 67 88 90
 Åpent: 10 - 19 lørd 10-16

SpareBank

TELEMARK
 Tlf: 02610

www.sbltelemark.no

NAV Arbeid

Pb. 2861, Kjørbekk 3702 Skien
 Tlf: 35 57 33 00 Fax: 35 57 33 41

www.nav.no

NK - Elektriske AS

Autorisert elinstallasjon

NELFO medlem

Mob: 970 89 952

Til avtalt tid • Bruk oss-støtt NFU

Leiv Vidar

Stort utvalg i
 tidsskrifter,
 aviser og bøker

NARVESEN

Har du lyst har du lov

Narvesen CC Gjøvik • Narvesen Jernbanen
 Telefon 61 17 93 96 • Telefon 61 17 26 22

STJØRDAL KOMMUNE

Kjøpmannsgt. 9
 7500 Stjørdal
 Tlf. 74 83 35 00
 Fax. 74 83 35 99
www.stjordal.no

ABC Startsidene

Sagveien 21 A, 0459 Oslo
 Telefon 22 80 85 80 Telefaks 22 80 85 83

ORTO

Lymfeødem, Støtterputer
 og Parykker AS

Gjøstiv. 17, 2614 Lillehammer
 Tlf. 61 25 45 50 - Fax. 61 25 04 30

ORTOCARE®

NORDLAND

Besøksadresse:
 Gidsken Jacobsensvei 32,
 8008 Bodo

Postadresse:
 Postboks 1114, 8001 Bodo

Tlf: 75 50 74 20
 Faks: 75 50 74 21

E-post: post@ortocare-nordland.no
 Web: www.ortocare-nordland.no

Offentlig godkjent
leverandør av Spesialsko,
protoser og ortoser

Kjeden OrtoCare skal gjennom sitt samarbeid til enhver tid ha fokus på å bedre kvaliteten på ortopediske hjelpemidler og bedre livskvaliteten for våre kunder.

Sammen for bedre kvalitet og service

SpareBank

Gjøvik

Modum Industri AS

Ihlenkleiva 2, 3360 Geithus
 Tlf: 32 78 33 33 Fax: 32 78 33 30

www.modumindustrias.no

Vi produserer dører, vinduer, kjøkken, skyvedørgarderobe

ALT KAN SKREDDERSYS!

Vi ønsker NFU lykke til med lokalt arbeid i Modum, Eiker og Sigdal

Hadelands største bakeri

HADELANDSBAKERIET

Jaren. Tlf. 61 32 81 38

Konditoriet Gran Tlf: 61 33 18 70

**TØMRERMESTER ING.
ARILD THOMASSEN**

* Rehabilitering * Nybygg * Forskaling *
Byggmelding * Byggtegninger

Tlf: 32 88 44 58 Mob: 926 20 586
Baklia 4, 3030 Drammen

Molde

Parkeringshus

Kirkebakken 4A, 6413 Molde

Tlf: 71 11 10 00

www.molde.kommune.no

RSM Hasner

Statsautoriserte revisorer - Medlem av RSM International

Vollsveien 13 C, 1366 Lysaker

Telefon 67 52 88 00, Telefaks 67 59 04 30, www.hasner.no

Volvo Truck Center

Hønefoss

P.boks 1010 Flattum, 3503 Hønefoss

Tlf. 32 11 69 40 - Fax. 32 11 69 41

Vi støtter den lokale kulturen og idretten

SKEI
Hotel

*Idiell plassering for møter, kurs og konferanser
250 Senger*

Konferansekapasitet til 350 personer

Tlf: 57 72 78 00 Fax: 57 72 78 01

Web adresse: www.skeihotel.no E-mail: info@skeihotel.no

Syljuåsen

Gjøviks entreprenør

Små og store oppdrag:

• Nybygg • Rehabilitering
• Serviceavdeling • Utvikling av prosjekter

Valdresveien 3, 2815 GJØVIK
Tlf. 61 14 50 80 - Fax. 61 14 50 81

HYDRO
Hydro Aluminium
Structures

**Vest-Telemark
Næringsutvikling AS**

Etablerarkontor - Prosjektledning - Bedriftsutvikling -
Knoppskyting/lokalisering

www.vest-telemark.no

Tlf. 35 06 84 00

Fax. 35 06 84 01

Granlivegen 1 A (Veksthuset)
3850 Kviteseid

Roar Mayers bygg og vedlikehold

- Forskaling
- Støp/Betongarbeid
- Nybygg
- Tilbygg
- Rehabilitering

Skoleveien 16, 3520 Jevnaker
Tlf:901 66 723 Fax:61 39 02 96
E-post: roar@byggfiksør.no

Finn Pettersen AS

Entreprenør

Grønnegt.104
2317 Hamar

Tlf: 62 53 56 00

Fax: 62 53 56 01

INTER-SUN A.S.

Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole

DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00

Fax. 64 87 56 06

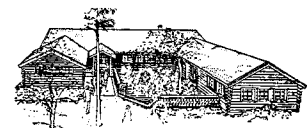
Rica Park Hotell
Drammen

Gamle Kirkeplass 3
3019 Drammen

www.rica.no

Furulund Kro A S

3160 Stokke
Tlf. 33 36 38 00

Åsen Anlegg AS

Hagatjernvn. 142, 3050 MJØNDALEN

Alt innen:

Sprenging og boring

Graving av:

- VEI
- VANN
- KLOAKK
- TOMTER

Tlf. 32 87 46 33

Mob. 913 21 208

Telefax: 32 87 71 97

Einar Espedalen AS

UTFØRER ALT AV:

- MUR • PUSS •
- OG
- FLISARBEID •
- PEISER •

Televegen 5, 3800 BØ

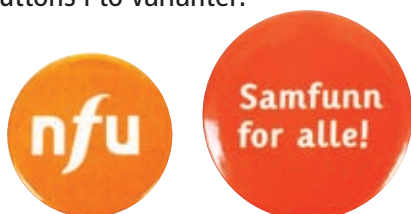
TLF.: 35 06 00 10

MOBIL: 91 10 65 26

-fagkunnskap gir trygghet -

Profilmateriell

Buttons i to varianter:

Liten 3,- kr

Stor 5,- kr

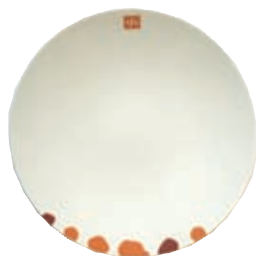
Pins 20,- kr

Krus 130,- kr

Gratis klistremerker

Tallerken 130,- kr

Skulderveske 150,- kr

Nakkeband 25,- kr

Penn 8,- kr

Bordvimpel
Uten fot 150,- kr

NFU formidler
salg av fot,
omkring 150 kr i tillegg

Klistremerker
6 merker per ark 6,- kr

Veilederhefte til studieheftet "Aktiv i egen organisasjon"

Kursmaterieill

Kursmappe 20,- kr

Kursbevis 10,- kr
Frakt kommer i tillegg

Alle kurshefter 35,- kr per hefte.

Fra foreldrehjem til eget hjem

Kommunevalg

Stortingsval

NFU
– en organisasjon

Aktiv i egen
organisasjon

NFUs
prinsipp-program

Vi og samfunnet

Tillitsvalgt i orga-
nisasjonen NFU

Ledsagerhefte

Veileder til
kurslærer

Seksualitet
og samliv

Kroppen min og følelsene mine

Bestill i dag

Bestilling _____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

**Norsk forbund
for utviklingshemmede**
Svarsending 1225
0090 Oslo

Lunolett

FRA ØYTEX

Praktiske klær for barn og voksne med funksjonshemming.

Tåler kulde, vind og nedbør!

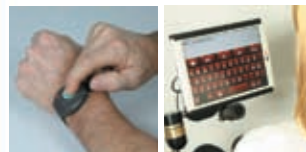
ØYTEX AS, 6917 BATALDEN
Telefon 57 74 55 20
Telefaks 57 74 54 77
post@oytex.no www.oytex.no

FALCK IGEL

Kommunikasjon
Kognisjon
Varsling

ROLLtalk

Gode løsninger som gjør dagen lettere.

Armbåndssender- ett trykk varsler den som skal hjelpe.

Rolltalk- talehjelpemiddel med mange funksjoner.

VocaFlex- talehjelpemiddel. Særlig lett å bruke.

Kari StyringsBoks- gir kontroll over en bryter.

*Armbåndssender- Compact
Rolltalk med øyestyring- VocaFlex
Universal- Kari StyringsBoks med
trådløs bryter*

Vi har gode produkter og solid kompetanse. Se vår hjemmeside for mer informasjon. Velkommen!

Vi jobber med hjelpemidler – det handler om mennesker

Falck Igel AS - Tlf: 37 14 94 50 - www.falckigel.no

Dokumentasjon av reklamefoto © www.jj.no

Helhetlige avfalls- løsninger med miljøet i fokus

Vi tar imot alt av avfall og skreddersyr et avfallssystem som gjør det enkelt å sortere. Vi garanterer trygge avfalls-
løsninger som tar vare på miljøet og som oppfyller myndighetenes krav.

Sammen spiller vi på lag med miljøet.

RETURA[®]
WILHELMSSEN & SØNNER AS

Tel: 23 26 78 50
www.retura.no

Kontakt oss!

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50/91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Alf Anvedsen
52 71 21 27
alf.anvedsen@bluezone.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@eninvest.net

Rita Lucia Endresen

72 58 35 81/95 96 38 75

Gørild Skancke

72 87 26 89
gorskan@online.no

Lillian G. Rasmussen

77 68 23 59
lillian@hifm.no

Trine Lise Systad

38 03 00 14
trinelisesystad@yahoo.no

Nasjonalt

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:

Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 OSLO
22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag

Postboks 33
1914 YTRE ENEBAKK
90 83 93 80/64 92 62 53
tbh@bluezone.no

NFU Østfold Fylkeslag

v/Anita Lyngmo
Skonnertvn. 3
1659 TORP
69 34 84 29/90 68 28 48
anita-lyn@online.no

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Gerhard Rundberget
Halfdan Lundsv. 26
2409 ELVERUM
62 41 28 37/93 45 47 54
karirun@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgt 19g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
post@nfu-oppland.org

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Bente Elvehjem
Nordal Brunsgt. 12b
3018 DRAMMEN
32 82 10 97/99 03 58 65
belveh@broadpark.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
33 04 05 95/92 02 89 38
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Arild Kvitsand
Ødegardsfeltet 37
3810 GVARV
35 95 62 37 / 99 63 60 40
arikvits@hotmail.com

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Helge Løland (kontaktpers.)
Møllebekken Terrasse 5
4760 BIRKELAND
37 39 75 51/47 63 78 33
helge.loland@gmail.com

v/Eirik Nesbu (kontaktpers.)

Nordåsvegen 7 F
4760 BIRKELAND
37 27 86 80/90 75 28 27
eirik.nesbu@c2i.net

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan G. Johannessen
Hannevik Terrasse 41
4613 KRISTIANSAND
38 03 00 14/91 79 41 76
jjohannessen@xstratanickel.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Ryfylkegt. 22
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Postboks 26 Nygårdstangen
5838 BERGEN
56 14 31 58/99 23 00 78
post@nfuhordaland.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkeslag

v/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66/47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 7850 Spjelkavik
6022 ÅLESUND
70 15 10 30/46 91 08 40
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Marit Mathisen
Sverdveien 21
7130 BREKSTAD
97 95 57 66 / 95 85 77 99
maritm2@broadpark.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Snorre Ness
Postboks 183
7801 NAMSOS
74 21 23 08 / 90 51 69 66
snorre.ness@hint.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48 / 91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Rigmor Hamnvik
Bregneveien 2
9050 STORSTEINNES
77 72 05 24 / 97 16 73 24

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Aud-Inger Onshuus
Myrseth 27
9518 ALTA
78 44 03 66 / 41 20 67 65
inge-ons@online.no

Funksjonshemmet

Av Ronald Sande

Funksjonshemmet
ikkje rar
ikkje farleg
bare funksjonshemmet

ingen vet hvem som er det
alle har det skjult
alle er vi spesielle
også om vi er funksjonsfriske

Det er kanskje lettest å ha
en funksjonshemning som synes
for den skjulte er det ikke
mange som tar hensyn til

så la deg ikkje lure
ingen fungerer perfekt

